

Kisebb közlések.

Megfigyelések az *Acrocephalus streperus horticulus* (NAUM.)-ról. A szisztematikailag tökéletesen még nem tisztázott nádi poszáta-faj első előfordulását 1906 tavaszán figyeltem meg a *Calamodus schoenobaenus* fészkeknek kutatása alkalmával, mely faj szintén akkoriban fészkelte először vidékiünkön. Az első, a mi föltűnt, a sajátságos ének volt. Azonnal nem ismertem rá a madárra, de az „Új Naumann” csakhamar rávezetett.

Az „Új Naumann” szükségzavú tárgyalása arra ösztönzött, hogy gondosabban figyeljem ezt a madarat. Nem sokára meg is találtam az első fészket, mely a kertünket határoló nádas szélén egy náddal átírt nádsövénybe volt rakva. A fészkek egyik oldala a nádsövény egyik keresztkötésére, szabad oldala pedig két avar és egy friss nádszára volt rakva.

A második fészket ettől 15 lépésnyire találtam sűrű nádasban négy nádszára kötve.

Az első fészkek külseje avar nádlevelekből, fűszálakból, nádbugákból és tollakból áll, belseje pedig finomabb avar nádlevelekből s néhány fosztott friss nádlevéllel van kibélelve. Az egész meglehetősen laza és nem kelti a nádi poszáta fészkek benyomását, mert felső széle minesen befelé hajlítva.

Külső magassága	10·5 cm.
„ szélessége	7·5 „
Belső magassága	6·0 „
Legkisebb belső szélessége	4·5 „
Legnagyobb „ „	6·0 „
A talaj fölött való magassága	60 „

A második fészkek általában szebb és erősebb kivitelű: külseje friss nádlevelekből és szálakból, nádbugákból, néhány fűszálból és tollból áll, belseje pedig csupa fosztott friss nádlevéllel van szépen kibélelve. A fészkek pereme alig észrevehetően be van hajlítva.

Kleinere Mitteilungen.

Beobachtungen über *Acrocephalus streperus horticulus* (NAUM.) Das erste Vorkommen dieser systematisch noch nicht völlig geklärten Rohrsängerart beobachtete ich im Frühjahr 1906 gelegentlich der Suche nach *Calamodus schoenobaenus*-Nestern, welche Art sich ebenfalls heuer hier zum ersten Male häuslich niederliess. Das erste, was mir auffiel, war der eigenartige Gesang. Ich erkannte zwar den Vogel nicht sofort, doch konnte ich ihn nach dem „Neuen Naumann“ bald bestimmen.

Die knappe Behandlung dieser Art im „Neuen Naumann“ bewog mich diese Vögel fleissiger zu beobachten. Bald fand ich auch das erste Nest, welches ganz am Rande eines unseren Garten abgrenzenden Rohrteiches in einem mit Rohr durchwachsenen Rohrzaun angelegt war. Die eine Seite des Nestes lag fest auf einer Querleiste des Rohrzaunes, während die freie Seite an zwei dünnen Rohrstengeln und einem frischen Sprösslinge befestigt war.

Das zweite Nest fand ich etwa 15 Schritte von diesem entfernt im dichteren Röhricht, dasselbe war an vier Rohrstengeln befestigt.

Das erste Nest ist aussen von alten trockenen Rohrblättchen, Grashalmen, Rohrfahnen und einigen Federn hergestellt, inwendig mit feineren alten Rohrblättchen und einigen geschlossenen frischen Rohrblättchen ausgepolstert. Der ganze Bau ist ziemlich locker und macht überhaupt nicht den Eindruck eines echten Rohrsängernestes, da der obere Rand nicht eingebogen ist.

Äussere Höhe	10·5 cm.
„ Breite	7·5 „
Innere Höhe	6·0 „
Kleinste innere Breite	4·5 „
Grösste „ „	6·0 „
Höhe vom Untergrunde	60 „

Das zweite Nest ist durchschnittlich schöner und fester gebaut, auswendig aus frischen Rohrblättchen, Fasern, Rohrfahnen, einigen Grashalmen und auch einigen Federn hergestellt, inwendig ganz mit geschlossenen frischen Rohrblättchen schön ausgepolstert. Nestrand kaum merklich eingebogen.

Külső magassága	90 cm.
„ szélessége	70 „
Belső magassága	55 „
„ szélessége	45 „

Äussere Höhe	90 cm.
„ Breite	70 „
Innere Höhe	55 „
„ Breite	45 „

Ez a fészek moesaras talajon állott 1:30 méter magasságban.

A fészekrakás elég gyorsan megy végbe, mint hogy a második fészek négy nap alatt teljesen kész volt; az ötödik napon már egy tojás volt benne.

Tartózkodási helyéül legszívesebben a nádat választja, de mindig a legkevésbé sűrű helyeken és moesaras talaj fölött, a hol különféle moesári növények is találhatóak és csakis a nádas szélén. A sűrű, szabad vízben álló nádasokat kerüli, legalább az a 6—7 pár, a melyet megfigyeltem, csakis így viselkedett. Fákön sohase láttam.

Fészkiük környékén csakhamar elárulja őket fáradhatatlan éneklésük, melyet kora reggeltől késő estig hallatnak. A madár egyáltalában nem óvatos és 2—3 lépésről megfigyelhető. Éneklés közben mindazonáltal csak nehezen látható, mert ilyenkor kizárólagosan a legsűrűbb nádlevelek között tartózkodik. Tápláléka szerzésekor, a mikor kénytelen lejjebb ereszkedni, már óvatosabb, ha észreveszi, hogy megfigyelik.

Bizonyító példányok szerzése céljából löszörhurokat raktam a fészek köré, melyekben hamarosan meg is fogódtak. A mikor megfogtam a nőtényt, a hím kitátott esőrrel segítségére sietett és pedig oly közelségbe, hogy szinte a kezemet érintette. Ez azonban nem akadályozta meg abban, hogy rövid idő múlva ő is hasonló sorsra ne jusson.

Éneke bizonyos tekintetben a *Calamodus schoenobaenus* énekéhez hasonlít. Hogy mennyiben hasonlít az *Acrocephalus streperus* énekéhez, azt nem tudom eldönteni, mert ez a faj nálunk csak szórványos átvonuló s így énekét nem ismerem.

Az *Acrocephalus streperus horticolus* mint utánzó alig marad el az *Acrocephalus palustris* mögött, mert úgyszólván mindent utánoz, a mit a közelben hallani szokott. Így hallottam tőle

Dieses Nest stand auf moorigem Untergrunde in einer Höhe von 1:30 m.

Der Nestbau geht ziemlich rasch von staten, indem das zweite Nest in vier Tagen fix und fertig war; am fünften Tage lag schon das erste Ei darin.

Seinen Aufenthalt nimmt er am liebsten im Rohr, aber immer an den lichtesten Stellen mit moorigem Untergrunde, wo auch verschiedene Sumpfpflanzen wachsen, und nur am Rande. Dichtes oder im freien Wasser stehendes Rohr meidet er, wenigstens konnte ich an den 6—7 Paaren, welche sich heuer hier zeigten, nur dieses Verhalten beobachten. Auf Bäumen sah ich unseren Vogel nie.

Dort, wo sie sich hänslich niederlassen, verraten sie sich bald durch ihren unermüdelichen Gesang, welcher vom frühen Morgen bis Abends spät zu hören ist. Er ist durchaus nicht scheu und lässt sich aus einer Entfernung von 2—3 Schritten beobachten. Wenn er singt, ist er jedoch trotzdem schwer zu erblicken, da er sich dann fast ausschliesslich hoch im dichtesten Rohrblätter-Walde aufhält. Geht er seiner Nahrung nach, wozu er sich weiter nach unten begeben muss, so wird er doch etwas vorsichtiger, wenn er sich beobachtet sieht.

Um Belegexemplare zu erhalten, legte ich Haarschlingen um das Nest, in welchen sie sich bald fingen. Als sich das Weibchen fing, kam das Männchen demselben mit aufgesperstem Schnabel zu Hilfe, u. zw. so nahe, dass es meine Hände fast berührte. Doch wurde es davon nicht abgehalten, sich bald danach auch selbst zu fangen.

Der Gesang ähnelt in manchem dem des *Calamodus schoenobaenus*. Inwiefern derselbe dem Gesange von *Acrocephalus streperus* ähnelt, kann ich nicht entscheiden, da diese Art bei uns nur spärlicher Durchzügler ist und ich auch sonst keine Gelegenheit hatte, den Gesang desselben hören zu können.

Acrocephalus streperus horticolus ist ein fast nicht minderer Spötter als *Acrocephalus palustris*, da er fast alles nachahmt, was er in der Nähe hört. Ich hörte von ihm das

a füstí feeske és a veréb csiripelését, az *Acrocephalus arundinaceus* énekét, a kékbegy éles hívó hangját, a vörösvérese, vörösgém szavát, néhány moesári madár hangját és néhány ismeretlen, nálunk elő nem forduló madár hangjait.

Éneklés közben többször kiemelkedik a náderdöböl, hogy néhány lépéssel tovább repüljön, néha egy kicsit el is verekszik fajtársaival.

A költés ideje valószínűleg június elejétől június közepéig tart; a két fészekaljat június 8-án és 15-én gyűjtöttem.

1907 tavaszán újra megfigyeltem két párt, de legnagyobb utánjárásom daczára sem tudtam fészekre akadni.

SCHENK HENRIK, Óverbász.

A kis poszáta — *Sylvia curruca* (L.) — családí életéről. Balatonarácsi kertünk kettős rózsafasorában, ebédlő asztalunktól alig 1½ méternyire volt e virgonez kis madár fészke.

A him óvatosabb; a közeli diófán ugrál vagy üdögél, de mindig úgy, hogy ág vagy levél fődje el előlünk. A nőtényt a kotlásban időnként felváltja. A fészekről mindkettő egyenesen száll el, vissza azonban mindig óvatosan bujkálva jönnek. Az első tojást június 23-án rakta¹; a madár sokat forgatja, párjának halk esettegésétől kísérve. Egészen közelre bevar s csak ha kezünk mozdul, ugrik le a fészekről a földre, hol felborzolt tollazattal, szárnyverdesve nagy cserregéssel fut bokortól bokorig, oly közelre várya, hogy csaknem elérhetjük. Minél messzebbre esalta így az embert, annál nagyobb lármát esap, hempereg a földön, míg végre valamelyik bokorban elvész szemünk elől. Ha ilyenkor a fészek felé megyünk vissza, abba hagyja ezt a játékot s magasba kapva, csettegő hangokat hallatva eltűnik.

¹ Bizonyára második költési kísérletről van szó. Kir. M. O. K.

Gezwitser der Rauchschwalbe und des Sperlings, den Gesang von *Acrocephalus arundinaceus*, den scharfen Ruf des Blaukehlchens, den Ruf des Turmfalken, Purpurreihers und einiger Sumpfvögel, sowie einiger unbekannt, bei uns nicht vorkommenden Arten.

Wenn er singt, erhebt er sich öfters aus dem Rohrdickichte, um einige Schritte weiter zu fliegen, zuweilen zuckt er sich auch mit seinesgleichen ein wenig herum.

Brutzeit ist wahrscheinlich Anfang bis Mitte Juni: die zwei Gelege wurden am 8. und 15. Juni gesammelt.

Im Frühjahr 1907 beobachtete ich wieder zwei Paare, doch konnte ich trotz grösster Nachsuche kein Nest finden.

HEINRICH SCHENK, Óverbász.

Aus dem Familienleben der Zaungrasmücke — *Sylvia curruca* (L.). In der Rosenallee unseres Gartens in Balatonalmádi, kaum 1½ m von unserem Speisetische entfernt, befand sich das Nest dieses kleinen munteren Vogels. Das Männchen ist schener; es sitzt oder oder hüpf auf dem nahen Nussbaume herum, jedoeh immer darauf achtend, dass es durch einen Ast oder ein Blatt vor uns verdeckt werde. Zeitweise löst es das Weibchen im Brüten ab. Von dem Neste fliegen beide immer direkt ab, auf das Nest begeben sie sich jedoeh immer vorsichtig sich verborgen haltend. Das erste Ei wurde am 23. Juni¹ gelegt; der Vogel wendet die Eier oft um; sein Paar begleitet dies mit leisem Schmatzen. Der brütende Vogel lässt uns ganz in seine Nähe, nur wenn sich unsere Hand rührt, springt er vom Neste auf den Boden, wo er mit aufgestäubtem Gefieder flügel-schlagend und mit lautem Schreien von einem Strauche zum anderen hüpf, uns so nahe kommen lassend, dass wir ihn fast erhaschen können. Je weiter er uns auf diese Weise lockt, umso stärker wird sein Geschrei; er wälzt sich auf dem Boden herum, bis er schliesslich in einem Busehe verschwindet. Begibt man sich nun zum Neste zurück, so lässt er von diesem Spiele ab, erhebt sich und verschwindet unter schmatzenden Lauten.

¹ Es handelt sich jedenfalls um eine zweite Brut. Königl. U. O. C.

Míg a tojásokon ült, a közeli lámpa fényével nem törődött. Mikor azonban már csupasz fiókái voltak, a lámpavilágra kingrott a fészekből, esendben eltűnt s míg a lámpa égett, nem tért vissza. A sötétben azután lehetett hallani, mint lopakozik vissza a fészekre.

Mihelyt a fiókák tollasodni kezdenek, kiülnek a fészek szélére, úgy hogy az öregek alig győzik visszaverni őket. 15 nap alatt teljesen kifejlődnek és közelítésre a fészekből kingorva elfutnak. Ezután már az öreg se keresi fel a fészket, hanem az apróságokat nagy cserregéssel elesalogatja onnan.

DR. FROMM GÉZA.

Az építkezés ellentétes hatása a fecske megtelepedésére. Már régebben, de különösen mióta a fecskék jelölésével foglalkozom, feltűnt, hogy Besenyőn és vidékén, melyet gyermekkorom óta ismerek, *a molnár fecskék száma évről évre fogy, a füstli fecskéké pedig növekszik.*

Még ezelőtt 10—15 évvel is alig volt ház, melynek eresze alatt 5—10 pár molnár fecske ne fészkelte volna. Ma pedig ritka az az eresz, a hol 1—2 pár fészkel és ha akad is az előző évekről fészek, az vagy üres, vagy verebek lakják. Az újonnan épített fészkekben is ritkán költ, vagy legfeljebb egyszer; második költésre már más hajlékot keres.

Ámde nem minden háznál van ez így. A *nádfüdeles* ház ereszén most is annyi a fészek — sőt több is — mint régen volt. A cseréptetős eresz az, hol csak elvétve található. Nyilvánvaló tehát, hogy a cseréptető a molnár fecske fészkelésére alkalmatlan; ez tehát e madár áttelepülésének az oka.

A cserép ugyanis, különösen pedig a falun leginkább használatos fekete színű, mohón szedi be a nap melegét s azt átbocsájtva, az

So lange der Vogel brütete, kümmerte er sich auch um das Licht der nahen Lampe nicht. Als er jedoch schon nackte Junge hatte, sprang er beim Erscheinen des Lichtes vom Neste, verschwand in aller Stille und kehrte auch so lange die Lampe brannte, nicht auf das Nest zurück. Im Dunkeln konnte man dann hören, wie er sich auf das Nest zurück-schlich.

Sobald sich die Jungen befiedern, setzen sie sich auf den Nestrand, so dass die Alten sie kaum oft genug zurückdrängen können. Binnen 15 Tagen sind sie ganz entwickelt und springen bei einer Annäherung aus dem Neste. Zu dieser Zeit begeben sich auch die Alten nicht mehr auf das Nest, sondern trachten die Jungen durch lautes Schnalzen davon wegzulocken.

DR. GÉZA FROMM.

Entgegengesetzte Wirkung der Banart auf die Ansiedelung der Schwalben. Schon früher war es mir auffallend, besonders aber seitdem ich Schwalben bringe, dass in Besenyő und dessen Umgebung, welche ich seit meiner Kindheit genau kenne, *die Mehlschwalben von Jahr zu Jahr weniger, die Rauchschalben aber häufiger werden.*

Noch vor 10—15 Jahren gab es kaum ein Haus, an welchem nicht 5—10 Mehlschwalbepaare genistet hätten. Heutzutage jedoch findet man selten ein Haus, wo noch 1—2 Paare nisten und sind auch die früheren Nester entweder unbewohnt oder von Sperlingen besetzt. Auch in den neugebauten Nestern brüten sie nur selten oder höchstens einmal; zur zweiten Brut suchen sie sich eine andere Stätte.

Es ist jedoch nicht bei jedem Hause so. An den Häusern mit *Rohrdächern* sind auch jetzt noch so viele Nester vorhanden, oft auch noch mehr, als in früheren Jahren. Die Häuser mit Ziegeldächern sind diejenigen, wo nur selten Mehlschwalben zu finden sind. Es ist daher augenscheinlich, dass die Ziegeldächer zum Nisten der Mehlschwalbe ungeeignet sind und dass hier die Ursache der Übersiedelung zu finden ist.

Der Dachziegel, besonders aber der in den Dörfern übliche schwarze, absorbiert die Sonnenwärme in hohem Grade, durchlässt dann

alatta való tartózkodást tűrhetetlenné teszi. Az éjjeli hideg ellen viszont nem adja meg a nagyon is szükséges védelmet. És talán ennek tulajdonítható az is, hogy a eszeréptetős eresz alatt fészkelő fecskéknek rendszeren csak 2—3-as fészkalja van.

Maga a fészekrakás módja sem oly kényelmes és tartós, mint a nádfüdeles eresz alatt. *A forró eszerép alatt a sár gyorsan szárad s ezáltal sokat veszítre tapadó erejéből, a fészek folytonos javításra szorul.* Ezt az örökös fészekjavítást végre is megújja a molnár fecske és odébb áll. A mily mértékben szaporodnak tehát a eszeréptetős házak, úgy fogy a molnár fecske fészkelőhely híján.

A füsti fecske viszont ugyanolyan mértékben szaporodik azokon a helyeken. Az újabb építkezés: a sok különálló mellékhelyiség, mint konyha, szín, ól, istálló, a füsti fecskének egyre több fészkelőhelyet ad. Szaporodása tehát ebből magyarázható.

MÜLLER PÉTER.

Hogyan szabadítják meg magukat a fecskék repített fiaiktól? A saczai uradalom kertészlakásának előszobájában már évek óta fészkel egy füsti fecskepár. Miután az idén is táplálták még néhány napig az első költésből repített fiókáikat, az anyamadar eltűnt ezekkel, míg a hím az éjszakákat egy a fészek mellé a gerendába vert szögön ülve töltötte. Egy hét múlva újra megjelent az anyamadar, de a fiókák nélkül; megkezdődött a esziripelés, úgyszintén a toll, gyapjú stb. hor-dása a fészek újból való kibéleléséhez.

LEICHT JÓZSEF.

Kérdés, hogy ugyanaz a madár jött-e vissza; a jelölési kísérlet tanúságai szerint ez nem egészen biztos.

KIR. M. O. K.

dieselbe und macht den Aufenthalt darunter wirklich unerträglich. Gegen die nächtliche Kälte dagegen gibt derselbe nicht den so sehr nötigen Schutz. Vielleicht muss es diesem Umstand zugeschrieben werden, dass an ziegelbedeckten Häusern nur 2—3 Paar Mehlschwalben brüten.

Auch der Nestbau ist nicht so bequemlich und dauerhaft als bei jenen Häusern, welche Rohrdächer haben. *Unter dem heissen Dachziegel wird der Lehm schnell trocken, verliert deshalb sehr viel von seiner Klebfähigkeit, wodurch das Nest fortwährend ausgebessert werden muss.* Dieses ewige Nestausbessern wird der Schwalbe schliesslich denn doch zu viel, weshalb sie diese Niststätten verlässt. In dem Maasse, wie sich die Häuser mit Ziegeldächern vermehren, geht der Bestand der Mehlschwalben mangels geeigneter Niststellen zurück.

Die Rauchschwalbe hingegen vermehrt sich an diesen Stellen in demselben Masse. Die neuere Bauart, nämlich die vielen selbständigen Nebenräumlichkeiten, wie Küche, Schuppen, Stall usw. bieten der Rauchschwalbe immer mehr Niststellen, weshalb sie sich auch immer stärker vermehrt.

PETER MÜLLER.

Wie die Schwalben sich ihrer grossgezogenen Jungen entledigen. Im Vorhause der herrschaftlichen Gärtnerswohnung in Sacza hat ein Rauchschwalbenpaar schon seit Jahren sein Nest; nachdem es auch heuer seine ersten flügge gewordenen vier Jungen noch etliche Tage atzte, ist die Mutter mit diesen verschwunden, der Vater aber verbrachte die Nächte auf einem neben dem Neste im Balken eingeschlagenen Nagel hockend. Nach einer Woche erschien die Mutter — ohne die Jungen — wieder, das Zwitschern begann, ebenso das Eintragen von Federn, Wolle etc. zur neuerlichen Austapezierung des Nestes.

JOSEF LEICHT.

Es ist fraglich, ob wirklich derselbe Vogel zurückkam; laut den Resultaten des Ringversuches ist dies nicht unbedingt sicher.

KÖNIGL. U. O. C.

A függőezinege fészkelése. E fáradhatatlan kis szövőmunkás sokszor sokat szenved fészekanyag hiánya miatt. Fészekalapozásul használt legkedveltebb anyaga az elmúlt évi bojtortángyom lehámló hánesa; ennek hiánya esetén szívesen használ egyéb faláncokat is, de néha éppen talán a tanyául választott sziget kicsinysége folytán egyik sem áll rendelkezésére.

Ekkor a kis mester, mint azt Budapest közelében, a Háros-szigeten észleltem, a múlt évi fészekanyagot ismét felhasználja az új fészek felépítésére. A régi fészket teljesen széjjelroncsolja, részenkiint egy ágvillába helyezi s innen huzogatja ki a számára feltétlenül szükséges háncsokat.

Később, midőn a fűz- és nyárfa barkáit hullatja, olyan kedvet kapnak a fészek csinostása-, bélelésére, hogy mindenről megfedkezve annyira szőnek, hogy a fészekben levő tojást is beszövik. Egy fiútól elvett fészekben négy tollas kis fióka volt; miután a fészek már el volt roncsolva, tovább bontottam s még három teljesen tiszta tojást találtam benne, a fészek anyaga közé szőve.

RADEZKY DEZSŐ.

Gólya és vizisikló. Hogy még az oly hatalmas madarat is, mint a milyen a gólya, halálos veszedelem érheti prédája részéről, azt mutatja a következő, mindenesetre szokatlan eset. Holt gólyát találtam, melynek nyakára hatalmas vizisikló példány volt csavarodva. A boncsolás alapján mind a két állat halála okául fulladást állapítottam meg. A vizisikló feje és felső teste kb. 15 cm-nyire a gólya torkában volt, a test többi része pedig a gólya nyaka köré volt csavarodva. Ebben a helyzetben görcsös szorításával nemcsak a gólyát, hanem önmagát is megfojtotta a kígyó.

RADEZKY DEZSŐ.

Bibicz mint fensiklakó. A fehérmegyei Tárnok község határát kedvező fekvése folytán évenként sok bibicz keresi fel.

Ezelőtt 8—10 évvel 30—40 pár is fészkelte réteinken. Miután a főváros nyenczei a bibicz-

Das Nisten der Beutelmeise. Dieser kleine mermüdlliche Weber hat oft viel unter dem Mangel an Nestmaterial zu leiden. Als Nestunterlage benützt er am liebsten den sich abschälenden Bast der vorjährigen Kletten; in Ermangelung dieses verwendet er auch andere Bastarten, manchmal steht aber auf der zum Heim erkorenen kleinen Insel gar kein Bast zur Verfügung. In diesem Falle benützt der kleine Meister, wie ich dies auf der in der Nähe von Budapest gelegenen Insel Háros beobachten konnte, das Material des letztjährigen Nestes zum Aufbau des neuen. Das alte Nest wird ganz auseinandergenommen, die einzelnen Teile in eine Astgabelung gesteckt, von wo sie je nach Bedarf herausgezupft werden. Später, wenn die Weide und die Pappel ihre Kätzchen fallen lassen, bekommen sie eine solche Lust zum Verziern und Ausfütern des Nestes, dass sie alles vergessend, selbst die im Nest befindlichen Eier einweben. Ich nahm einem Knaben ein Nest ab, in welchem vier gefiederte Junge waren und da das Nest schon zerstört war, nahm ich es ganz auseinander und fand darinnen noch drei ganz reine Eier eingewoben

DESIDERIUS RADEZKY.

Storch und Wassernatter. Dass auch ein so starker Vogel, wie es der Storch ist, von seiner Beute der Todesgefahr ausgesetzt ist, beweist der folgende, jedenfalls ungewöhnliche Fall. Ich fand einen toten Storch, dessen Hals von einem starken Exemplare der Wassernatter umstrickt war. Auf Grund des Sezierens konstatierte ich bei beiden Tieren als Todesursache Ersticken. Kopf und Oberkörper der Natter befanden sich in einer Länge von 15 Centimeter im Rachen des Storches, der übrige Teil hatte den Hals des Storches umstrickt. In dieser Lage erstickte die Schlange durch ihr krampfhaftes Umstricken nicht nur den Storch, sondern auch sich selbst.

DESIDERIUS RADEZKY.

Der Kiebitz als Hochebenebewohner. Die Gemarkung der Gemeinde Tárnok im Komitate Fehér wird wegen ihrer günstigen Lage alljährlich von vielen Kiebitzen besucht. Vor 8—10 Jahren pflegten 30—40 Paare auf un-

tojást nagyrabecsülik, ide is eljutott a kapzsi kéz és a tojásokat évről évre összeszedették. Azóta alig 8—10 pár rakja le réteinken tojásait, noha élelmet naponta 60—80 darab is keres rajta, egész tavaszon át.

Egy alkalommal, a mocsaras réttől kb. négy kilométernyire, magas fennsík, távol minden víztől, a kopár kövek között látok 10—12 keservesen síró bibiczet. Azonnal a fészekereséshez fogtam; feltevéssem nem volt alaptalan, mert rövid keresés után, a nevezett helyen két fészekalj bibicztojást leltem.

RADEZKY DEZSŐ.

Chelidonaria urbica (L.) és *Passer domesticus* (L.) harcza. Május 23-án kellemetlen hideg, szeles időjárás köszöntött ránk, mely az udvaromon fészkelő *Chelidonaria* párokat arra készítette, hogy fészkeikbe húzódjanak, a hol a szintén odatolakodó házi verebektől heves ostromot kellett kiállaniok. Az egyik fecskére nézve igen szerencsétlenül végződött ez a küzdelem. A fészekbe zárt fecskének a fejét addig ezibálta, forgatta a verébpár, a míg a szó szoros értelmében leszakították azt. A hullát azután kidobták és betelepédtek a fészekbe.

OROSZ ENDRE.

Fészekpusztító házi veréb. Egyik ablakunk cseréptartó rácszata mögött fehér barázdabillegető fészkel a virágok között. Rendkívül bizalmas volt. Hat tojásan ült már nyolcz napja, a midőn úgy öt óra tájt erős csipogást hallok. Kis idő múlva az ablakhoz lépve látom, hogy a kis billegető síró hangot hallatva nyugtatja fejét a fészekbe. S a mint az ablakot kinyitottam, egy *verébpár* repült el a fészekről, a melyben már csak két tojás volt, a többit kilökték a verebek. A billegető kis

seren Wiesen zu nisten. Nachdem die Eier von den Feinschmeckern der Hauptstadt sehr hochgeschätzt werden, erstreckte sich die Gierigkeit der Eiersammler auch hierher. Seitdem legen kaum mehr 8—10 Paare ihre Eier auf unseren Wiesen, obwohl 60—80 Stück während des ganzen Frühlings hier ihre Nahrung suchen und auch finden. Bei einer Gelegenheit sah ich auf einer Hochebene, die vier Kilometer von der sumpfigen Wiese entfernt und weit weg von jedem Wasser ist, 10—12 klagende Kiebitze. Sogleich machte ich mich auf die Suche nach dem Nest; meine Voraussetzung war nicht unbegründet, weil ich an genannter Stelle, nach kurzem Suchen zwei Kiebitzgelege fand.

DESIDERIUS RADEZKY.

Kampf zwischen *Chelidonaria urbica* (L.) und *Passer domesticus* (L.). Am 23. Mai bekamen wir unangenehmes, kaltes, windiges Wetter, welches die in unserem Hofe brütenden zahlreichen *Chelidonaria*-Paare dann bewog, sich in ihre Nester zurückzuziehen, wo sie seitens der ebendorthin gravitierenden Haussperlinge einer wahren Belagerung ausgesetzt waren. Der Kampf endigte für ein Schwalbenpaar in sehr unglücklicher Weise. Das Sperlingpaar zwickte und zauste den Kopf der im Neste eingeschlossenen Schwalbe so lange, bis sie dieselbe im vollen Sinne des Wortes enthaupteten. Den Kadaver warfen sie dann aus dem Neste heraus und nahmen dasselbe in Besitz.

ANDREAS OROSZ.

Der Haussperling als Nestplünderer. Hinter dem zur Sicherung der Blumentöpfe an einem unserer Fenster angebrachten Gitter unter den Blumen nistete eine weisse Bachstelze, welche ausserordentlich zutraulich war. Dieselbe sass schon acht Tage lang auf sechs Eiern, als ich gegen 5 Uhr ein lautes Piepen vernahm. An das Fenster tretend sehe ich, dass die Bachstelze unter Klageklängen mit ihrem Kopfe nach dem Neste schlägt. Als ich das Fenster öffnete, flog ein *Sperlingspaar* vom Neste, in welchem sich nur noch zwei Eier befanden, die übrigen wurden von den

idő múlva újra ráült a tojásokra, de másnap elhagyta azokat.

Tavaly egy fészekaljja ezinegetőfiókat öltek meg nálam a verebek, most meg a kis billegetőinket pusztították el esirájukban. Arról nem is beszélek, hogy a házi galambokat is szemtelenül kiverik a dúczokból s elfoglalják fészüket. Nálam ezért nincs irgalom számukra, mert sok rossz tulajdonságukkal szemben nagyon elenyésző az a haszon, a melyet a fiaik felnevelésére fordított hernyók elpusztításával hajtanak.

FERNBACH KÁROLYNÉ.

Mérgezett fürjek. A pancsovai határban a tarlókon sok *Datura Stramonium* terem, mely augusztus végén elhullatja apró, fekete magvait. Ezeket a magvakat a fürj igen szereti és mohón eszi. Állítólag azért kedvelik annyira, mert a vonulás idejében rendkívül kövér fürjek ettől megsoványodnak és így könnyebben vonulnak. Részemről ezt nem hiszem, mert a mérgezett fürjek éppen olyan kövérek, mint a többiek. A dologban tulajdonképpen az a nevezetes, hogy a fürjek a dús *Datura*-koszt mellett is igen jól érezték magukat; a mérge nem árt nekik. Az ilyen mérgezett fürj húsa kissé szederjes, de melléke nincs.

A ki ilyen mérgezett fürjet eszik, néhány órára rá émelygést, gyomorfájást, némelyik hasmenést és fejfájást is kap. A nyak, hát és lábak megmerevednek. Tudok esetet rá, hogy egyesek egész nap fekiüdtek, mert a megmerevedéstől képtelenek voltak fölkelni. Rendesen azonban csak néhány óráig szokott tartani, a rosszullet, azután elmúlik, mintha elvágták volna. A ki rögtön hány, annál tüstént elmúlik a baj. Sokan vannak azonban olyanok is, a kiknél ezek a hatások vagy egyáltalában nem, vagy csak igen kis mértékben lépnek föl. Lehet, hogy ezek ke-

Sperlingen hinausgeworfen. Die Bachstelze setzte sich nach kurzer Zeit wieder auf die Eier, liess dieselben jedoch am nächsten Tage liegen.

Im vorigen Jahre töteten die Sperlinge bei mir eine Meisenbrut; heuer vernichteten sie die kleinen Bachstelzen noch im Keime. Davon will ich gar nicht reden, dass sie selbst die Haustauben ganz unversehäm't aus ihren Schlägen verjagen und ihre Nester okkupieren. Bei mir gibt es daher keine Gnade für sie, weil ihren vielen schlechten Eigenschaften gegenüber der Nutzen, welchen sie durch Vertilgung der Raupen während der Erziehung ihrer Jungen stiften, verschwindend gering ist.

Frau KARL V. FERNBACH.

Giftige Wachteln. In Panesova wächst auf den Stoppelfeldern *Datura Stramonium* in grosser Menge; Ende August fallen die kleinen schwarzen Samenkörner heraus. Die Wachtel hat für diese Körner eine grosse Vorliebe und frisst dieselben sehr gierig. Angeblich stammt diese grosse Vorliebe daher, dass die während des Zuges sehr fetten Wachteln durch den Genuss dieser Körner magerer werden und daher leichter wandern können. Meinerseits glaube ich nicht daran, denn die giftigen Wachteln sind genau so fett, wie die übrigen. In der Sache ist der Umstand bemerkenswert, dass sich die Wachteln bei dieser reichlichen *Datura*-Kost sehr wohl fühlen; das Gift schadet ihnen durchaus nicht. Das Wildpret dieser giftigen Wachteln ist etwas bläulich, hat jedoch keinen Beigeschmack.

Wer von diesen giftigen Wachteln isst, bekommt nach einigen Stunden Übelkeit, Magenweh, manche auch Diarrhoe und Kopfschmerzen. Hals, Rücken und Füsse verfallen in Starre. Ich weiss Fälle, wo manche den ganzen Tag liegen bleiben mussten, weil sie infolge der Starre nicht aufstehen konnten. Gewöhnlich dauert jedoch das Übelsein nur einige Stunden, dann vergeht es wie abgeschnitten. Wer sich sofort erbricht, bei dem hört auch das Unwohlsein gleich auf. Es gibt auch viele, bei denen diese Symptome entweder gar nicht, oder nur in geringem Maasse auftreten. Möglich, dass diese weniger giftige Wachteln verspeisten. Es ist jedenfalls eine

vésbé mérgezett fürjeket ettek. Mindenesetre érdekes, hogy az erős méregnek arra a kis madárra semmi hatása sincsen, ellenben az embernek árthat.

DR. MIHALOVITS ÖDÖN.

Szénczinege különös halála. Augusztus 3-án történt, hogy egy özítató kővályú szélén szénczinegét pillantottam meg. Ismeretes merész, vidám testtartása, kissé rendetlen tollazata és legyezőszerűleg széttárt farka arra vallott, hogy éppen most lépett ki a fürdőből s tolláról a vizet most készül lerázogatni. Vagy tiz lépésnyire megközelítve, irigykedve néztem a madarat, a mely e hőségben — 27° C árnyékban — ily alaposan hűtözhetett. Majd öt lépésnyire odalépve megállok, de a zinege nem mozdul. Mi lehet ez? Tovább nézem s észreveszem, hogy ujjai nincsenek élő madárnál látható módon széttárva, hanem behúzva nyugosznak az alapzaton. Így hát élethű tartása daczára is holtnak kell lennie. Erre megfogom a madarat, a mely teljesen mereven, kitömött példány módjára maradt a kezemen. Azután visszaállítottam előbbi helyére, a mi, bár csak ismételt próbálkozásra, de sikerült; a merev csüdök s a keményen szétfeszített legyezőszerű farok elég széles támasztófelületet adtak. Hazavive a madarat, azonnal felbonczoltam. Sem valamely erőszakos halálhüvelynek, sem pedig betegségnek nyoma nem volt; a felbomlásnak épp oly kevéssé. Hirtelen, az egész izomzat heves görcsével járó halálnak kellett beállania, a melynél ez a görcsös állapot hullamerevségbe (Rigor mortis) ment át. Ezért volt ez állat abban a helyzetben található, a melyben kimúlt.

Ezt az általános görcsöt (Tetanus) könnyen okozhatta a felhevült testnek az a rohamos lehülése, a mely a hideg fürdővel jár. A mereven szétálló lábak s a széttárt faroktollak a tartós hullamerevség folytán lehetővé tették, hogy az életben felvett testtartás a halál után is megmaradjon.

Aquila XVIII.

sonderbare Erscheinung, dass dieses starke Gift dem kleinen Vogel nichts antut, dem Menschen jedoch das Wildpret schaden kann.

DR. EDMUND MIHALOVITS.

Seltsamer Tod einer Kohlmeise. Es war am 3 August, als ich am Rande eines zum Tränken des Rehwildes dienenden Steintroges eine Kohlmeise in ihrer wohlbekannten kecken, munteren Haltung mit etwas derangiertem Gefieder und fächerförmig ausgebreitetem Schwanz erblickte, als wäre sie gerade dem Bade entstiegen und sich anschicke, sich das Wasser aus dem Gefieder zu schütteln. Ich komme etwa auf zehn Schritte heran, und betrachte mir das Vögelchen mit Neid, dass es bei dieser tropischen Hitze — 27° C im Schatten — sich so ausgiebig und ohne Umstände im nassen Element abkühlen konnte. Ich schaue, komme näher, bis auf fünf Schritte, bleibe neben dem Troge stehen, die Kohlmeise rührt sich nicht. Was ist denn da geschehen? Eine Weile schaue ich noch zu und bemerke, dass die Zehen nicht gespreizt wie beim lebenden Vogel, sondern eingezogen, gekrümmt auf der Unterlage ruhen. Es muss daher trotz der lebenswahren Haltung tot sein. Ich greife nach dem Vogel, der vollkommen erstarrt, wie ein ausgestopfter in meiner Hand bleibt. Nun wollte ich den Vogel wieder auf die Unterlage stellen, so wie er früher dort gestanden hat, doch gelang mir dies erst nach mehreren Versuchen; die steifen Ständer und der stramm ausgebreitete fächerförmige Schwanz mit den wegstehenden Federn gaben eine genügende Stütze zu einer breitbasigen Aufstellung ab. Ich nahm den Vogel nach Hande und machte sofort die Sektion. Weder Erscheinungen einer gewaltsamen Todesart, noch irgend einer Krankheit, ebensowenig Zeichen einer Verwesung waren festzustellen. Es musste ein plötzlicher, mit einem heftigen Krampf des Muskelapparates einhergehender Tod eingetreten sein, wobei dieser Krampfzustand in die Totenstarre (Rigor mortis) überging und es auf diese Art ermöglicht wurde, dass das Tier in derselben Stellung aufgefunden wurde, in welcher es vom Leben schied. Veranlassung zum Auftreten eines derartigen allgemeinen Krampfes (Tetanus) kann leicht

A halállal egyidejűleg rögtön beálló hullamerevség esetei, a midőn az eleven testtartás holt állapotban is megmarad, úgy az állatvilágban, mint az embereken is észleltettek s azokat Du Bois-REYMOND, a híres physiologus kataleptikus hullamerevségnek minősítette. Ily esetekről a katonáorvosok adtak először hírt, a kik az utóbbi háborúk csatáterein oly katonákat és lovakat láttak, a melyek hullái oly helyzetben voltak megmeredve, a melyeket — mint például fegyvertöltés, rohamfutás, ugróhelyzet — az élet utolsó pillanatából eredőknek és tudatosaknak kellett minősíteni.

Legutóbb SEYDEL közölt ily eseteket (Vierteljahrsschrift f. gerichtl. Medizin 1882. 4, 76). SCHROFF JUN. és FALCK-nak állatokon végzett kísérletei azt bizonyították, hogy a gerincvelő felső részének megsértésével megölt állatoknál az izomzat görcsös (tetanikus) összehúzódása közvetlenül folytatódik a hullamerevségbe. Vadászok őzbakoknál is észlelték, hogy halálosan találva és kimúlva mereven állva maradtak s csak érintésre dőltek el, ezek össze.

DR. OSTERMAYER MIKLÓS.

Madárvédelem a szőlőkben. KARÁCSON GÉZA, a ki berhidai szőlőjének és gyümölcsösének védelmére ezinegékét honosított meg, a szőlő nyári tisztogatását pedig kitelepített csirkékkel végezteti, azt kérdi, *pótolhatnák-e a szőlőben a ezinegék a csirkéket?* Megjegyzé, hogy a négy ezinegecsalád megtelepülése óta szöllejének gyümölcsfáit nem kell hernyóztatnia, mert ezt a ezinegék végezték helyettes fái viruló szépek maradtak. Szőlője pedig az ilonezától maradt mentes. Lehet e ez többi is a ezinegék műve?

die Abkühlung des erhitzten Körpers abgeben haben, die letzterer im kalten Bade erfüllt. Die breitspurige Unterstützung des Körpers durch die steifen auseinanderstehenden Läufe und gespreizten Schwanzfedern ermöglichte die im Leben innegehabte Stellung infolge der andauernden Körperstarre auch im Tode beizubehalten. Fälle, in welchen die Leichenstarre plötzlich im Momente des Todes eintritt und wobei die im Leben innegehabten Körperstellungen auch im Tode beibehalten werden, sind sowohl im Tierreich als auch beim Menschen beobachtet worden und von dem berühmten Physiologen Du Bois-REYMOND als kataleptische Totenstarre bezeichnet worden. Über solche Fälle haben Kriegschirurgen zum ersten Male berichtet, die auf den Schlachtfeldern der letzteren Kriege Soldaten und Pferde sahen, deren Leichen in Stellungen erstarrt gefunden wurden, welche wie z. B. die des Ladens, Sturm Laufens, Sprungstellung als im letzten Augenblicke des Lebens bestandene und gewollte aufgefasst werden mussten. Zuletzt hat SEYDEL (Vierteljahrsschrift f. gerichtl. Medizin 1889 4, 76) über solche Fälle berichtet. Die von SCHROFF JUN. und FALCK an Tieren angestellten Versuche haben ergeben, dass bei den durch Verletzung des oberen Teiles des Rückenmarkes getöteten Tieren die krampfhaft (tetanische) Kontraktion der Muskulatur unmittelbar in die Totenstarre überging. Jäger wissen auch über Rehböcke zu berichten, die tödlich getroffen und verwundet, starr stehen geblieben sind und erst dann umfielen, zusammenbrachen, als man sie berührte.

DR. NIKOLAUS OSTERMAYER.

Vogelschutz in den Weingärten. GÉZA KARÁCSON, der zum Schutze seines Obst- und Weingartens zu Berhida Meisen ansiedelte und das sommerliche Reinigen des Weingartens durch ausgesetzte Hühner verrichten lässt, wirft die Frage auf, *ob die Meisen im Weingarten die Hühner ersetzen könnten?* Er bemerkt dazu, dass an den in seinem Weingarten befindlichen Obstbäumen das Abraupen nicht mehr notwendig ist, seitdem sich dort vier Meisenfamilien ansiedelten, indem dies von den Meisen bewerkstelligt

Intézetünk válasza így szólt: „A madárvédelemnek, különösen pedig a czinegék elszaporításának a szőlőre is kétségtelen hatása van. Az említett iloneza hernyói ugyanis a tőkék kérges részein és a karókon húzódnak meg télire. A czinegék pedig, tapasztalat szerint, ősztől tavaszig tartó társas kóborlásaik idején szorgosan vizsgálják a tőkéket és karókat, a melyekről minden hernyót, bábót és petét leszednek.

Mint hogy azonban a szőlőnek sok oly ellensége is van, mely tavasszal és nyáron irtandó, oly időben, mikor a czinegék inkább a gyümölcsfákon hernyóznak, sem hogy a már lombos szőlőt bújnák vagy annak alját kutatnák, czélszerű a szőlőbe a csirkéket is kitelepíteni, mint a firkáló, kendermagos és vinczellérbogár, valamint a zöld cserebogár pusztítóit, a melyek ily módon a czinege szőlőtisztogató munkáját előnyösen egészítik ki.“

KIR. M. O. K.

Téli etetés és szőlőilonca. Az Aquila 1910. évfolyamának 264. lapján említettem, hogy a szőlőben a zsalún keresztül beszoktattam a czinkéket a présházba, a hol egy asztalon terítve van a tányérbélmag s a télen mintegy 50 darab czinege lakmározott. Nem kerül többé, mint vagy 20 liter tányérbélmagba à 12 fillér. Igen fontos eredményként jelenthetem, hogy az idén sem az én szőlőmben, sem a körülöttem levők szőlőjében hire sem volt a szőlőilonczának, míg a tőlem távolabb eső szőlősgazdák szőlőjében a szemekben a kukacz károkat okozott. Ezt egyedül a czinkék téli etetésének tulajdonítom.

KARÁCSON GÉZA.

wird. Seine Obstbäume sind dessenungeachtet üppig und schön. Der Weingarten selbst aber blieb von dem Rebenwickler verschont. Ob wohl auch dieses letztere als Werk der Meisen betrachtet werden kann?

Die Antwort unseres Instituts lautete folgendermassen: „Der Vogelschutz, namentlich die Vermehrung der Meisen übt auch auf die Weinkultur eine unbezweifelbare Wirkung aus. Die Raupen des erwähnten Rebenwicklers verbringen nämlich den Winter an den berindeten Teilen der Weinstöcke und an den Rebenpfählen. Die Meisen untersuchen erfahrungsgemäss auf ihren vom Herbst bis Frühjahr dauernden Streifzügen die Weinstöcke und Rebenpfähle sehr genau und lesen von denselben alle Raupen, Larven und Eier ab.

Indem jedoch der Weinstock auch eine Menge soleher Feinde hat, welche im Frühjahr und Sommer vertilgt werden müssen, also zu einer Zeit wo sich die Meisen lieber in den Obstbäumen als in dem schon belaubten Weinstocke aufhalten, ist es zweckmässig, auch die Hühner in den Weingärten auszusetzen welche als Vertilger von *Adoxus obscurus*, *Peritelus familiaris*, *Otiorynchus sulcatus* und *Anomala vitis* die Reinigungsarbeiten der Meisen in dem Weingarten auf das vorteilhafteste ergänzen.

KÖNIGL. U. O. C.

Winterfütterung und Rebenwickler. Auf Seite 264 des Jahrganges 1910 der Aquila berichtete ich schon darüber, dass ich die Meisen durch die Spalten der Jalousien in das Kelterhaus lockte, wo ein Tisch mit Sonnenblumenkernen für sie gedeckt war; während des Winters köstigten ungefähr 50 Meisen daran. Es kostete nicht mehr als 20 Liter Sonnenblumensamen, der Liter zu 12 Heller. Als sehr wichtiges Resultat kann ich berichten, dass hener weder in meinem Weingarten, noch in denen der nächsten Umgebung eine Spur des Rebenwicklers zu finden war, während in den entfernteren die Raupe in den Beeren Schaden verursachte. Ich kann dieses Resultat nur der Winterfütterung der Meisen zuschreiben.

GÉZA KARÁCSON.

Téli etetés. Igen sok czinege kosztosom van, nemcsak az etetőkön, hanem szelid esőkáim ketreczébe is bejárnak s ott a esőkákkal egy tányérból esznek. Ebben a szemtelenségben különösen a szén- és kékeczinege tiündökölnék. A esőkák ketreczében két fészekodut állítottam fel, mindegyikben 5—6 szén-czinke éjjelez. Az etetőkre a harkályon kívül a csuszka is rájár, vagy öt darabot látok naponta s a mezei verebeket elkergetik az etetőkrol.

KENESSEY LÁSZLÓ †.

Verébirtási kísérletek. A fészekodvakat bitorló verebek ellen a röplyuk köré négy szögre erősített vörös pamutlonállal is próbát tettem, de sikertelenül. A veréb semmibe sem vette. Tapasztaltam továbbá, hogy a verébfészket hiába távolítjuk el az oduból, mert a veréb újra csak visszarakja. De ha a kidobott fészek helyébe egy marék lószórt teszünk, a veréb oda többé nem fészkel. Ebben sincs azonban köszönet, mert az így hajléktalanná tett verebek a sürgössé vált letojáshoz kész fészket keresve, a ezinegékét üldözik ki odvaikból. Míg ha fészkiüket meghagyjuk, abba tojnak le s nem zavarnak mást. A verébfészkeket tehát csak az illető verébpárok elpusztítása után tanácsos megsemmisíteni. Minthogy a lödőzés mines mindenütt megengedve, de meg a verebek óvatossága folytán nem is jár tartós eredménnyel, irtásukat az odvak mellé helyezett lépvesszővel fogom megkísérelni. Természetesen kellő felügyelet mellett, hogy ha véletlenül czinege kerülne a lépre, azonnal kiszabadithassam.

KARÁCSON GÉZA.

Jegyzet. A fenti észleletek a mellett szólnak, hogy a verébfészkeket legczélszerűbb akkor

Winterfütterung. Ich habe eine Menge Meisen als Kostgänger nicht nur auf den Futterapparaten, sondern auch in den Volieren meiner zahmen Dohlen, wo sie mit diesen aus einer Schüssel fressen. In dieser Dreistigkeit gehen Kohl- und Blauweisen voran. In die Voliere der Dohlen liess ich zwei Nisthöhlen einstellen, in jeder nächtigen 5—6 Kohlweisen. Die Futterapparate werden neben den Spechten auch vom Kleiber besucht; ich sehe täglich ungefähr fünf Stück, welche die Feldsperlinge von den Futterapparaten verjagen.

LADISLAUS V. KENESSEY †.

Sperlingverteilungsversuche. Um die Sperlinge von den Nisthöhlen fernzuhalten, band ich einen an vier Nägeln befestigten roten Wollfaden um das Flugloch, doch blieb der Versuch ohne Erfolg, indem sich die Sperlinge durchaus nicht darum kümmerten. Ich machte weiters auch die Erfahrung, dass man das Sperlingsnest umsonst aus der Nisthöhle entfernt, indem der Sperling dasselbe wiederum baut. Gibt man jedoch an Stelle der herausgeworfenen Nester eine Handvoll Rosshar, so nistet der Sperling nicht wieder dort. Es bringt jedoch auch dieses Verfahren wenig Nutzen, indem die auf diese Weise obdachlos gewordenen Sperlinge behufs baldiger Eierablegung fertige Nester aufsuchen und die Meisen aus ihren Nisthöhlen verjagen. Lässt man dagegen ihre Nester in Ruhe, so legen sie ihre Eier in diese ab und stören dann keine anderen Vögel. Es ist daher ratsam, die Nester erst nach der Verteilung des betreffenden Sperlingspaares zu zerstören. Indem das Schiessen nicht überall erlaubt ist und dadurch auch infolge der Vorsichtigkeit der Sperlinge keine dauernden Resultate erlangt werden können, werde ich das Einfangen mittels Leimruten versuchen. Es muss dies natürlich unter gehöriger Aufsicht geschehen, damit die sich eventuell fangenden Meisen sofort freigelassen werden können.

GÉZA KARÁCSON.

Anmerkung. Die obigen Beobachtungen ergaben das Resultat, dass die Sperlings-

megsemmisíteni, a mikor az öt tojás már le van rakva. Ilyenkor gyakran rajta érjük a kotló verebet is s rendszeren el is foghatjuk kézzel.

KIR. M. O. K.

Ragadozó madarak irtása Babapusztán. Tízholdas parkunkba, melyet kétoldról tölgy- és ákáczerdő szeg be s mely messze környéken az egyedüli fás és bokros terület, a múlt év őszén és telén oly sok ragadozó, főképpen *karvaly* szállt meg estéknént, hogy leányom 1910 szeptember 8-tól 1911 január 20-ig egymaga 29 karvalyt, 3 kis sólymot, 7 egerészölyvet, továbbá 3 szajkót ejtett el. A vadászatnál saját eredeti módszerét követte, melynek helyes voltát az elért szép eredmény bizonyítja.

Estefelé sétált az erdő szélén s várta a beröpülő madarakat. Azok mind nyugatról érkeztek, a napsütéses oldalról, hol az erdő meg volt világítva. Ő a keleti oldalon járt. Megfigyelte, körülbelül hova ülnek a madarak s nyugodtan megvárta az esti szürkületet, míg azok elaludtak. Ekkor bement az erdőbe s minthogy a lombtalan fákon ülő madarakat könnyű volt észrevennie, egészen közelre lopódzva, kényelmesen leszedhette azokat. néha egymásután egy fáról kettőt is.

A karvalyok rendszeren magasan ültek a fatetején, függőleges tartásban; s ha néha valamelyik álmosan fel is rebbent, kissé odább megint letelepedett. Az egerészölyv még álmosabb és még lomhább s megesett, hogy elsőre messziről elbibáztatva is, még közelebbre engedte a vadászt s a második lövésre sem mozdulva, a harmadikra esett le. A kis sólyom annál vigyázóbb: az első lövésre, felébredve, elrepül. Nappal meg a legnagyobb óvatosság mellett is alig közelíthető meg.

Ezek az esti vadászatokon leányom 1—2 szarkát is lőtt, de úgy mondja, még a kopasz

nester dann am zweckmässigsten zerstört werden, wenn die fünf Eier schon abgelegt sind. Bei dieser Gelegenheit kann man auch den brütenden Sperling oft antreffen und denselben mit der Hand gewöhnlich auch ergreifen.

KÖSIGL. U. O. C.

Raubvogelvertilgung in Babapuszta. Unser fünf Hektar grosser Park, beiderseits von Eichen- und Akazienwald umrahmt, ist in weitem Umkreise das einzige Busch- und Waldgebiet. Im Herbst und Winter des vorigen Jahres (1910) wurde derselbe gegen Abend von so vielen Raubvögeln besucht, dass meine Tochter vom 8. September 1910 bis 20. Jänner 1911 allein 29 Sperber, 3 Merlinalken, 7 Mäusebussarde und 3 Eichelhäher erlegte. Bei der Jagd befolgte sie ihre eigene Methode, für deren Richtigkeit das erhaltene schöne Resultat den Beweis liefert.

Gegen Abend spazierte sie am Waldrande und erwartete die einfliegenden Vögel, welche sämtlich von der beleuchteten Westseite her erschienen. Sie befand sich an der Ostseite, beobachtete, wo sich die Vögel beiläufig niederliessen, und erwartete dann ruhig die Dämmerung, bis dieselben einschliefen. Sie begab sich dann in den Wald, und da es leicht war, die Vögel auf den unbelaubten Bäumen wahrzunehmen, schlich sie sich ganz nahe heran und holte sie bequem herab, von einem Baume oft auch zwei Stück.

Die Sperber sassen gewöhnlich in aufrechter Stellung hoch oben in der Spitze der Bäume und wenn auch hie und da einer im Halbschlaf aufflog, liess er sich in der Nähe bald wieder nieder. Der Mäusebussard ist noch schläfriger und unbeholfener und ist es vorgekommen, dass er, auf den ersten Schuss verfehlt, den Schützen noch näher heranliess, sogar auf den zweiten Schuss nicht abflog und erst auf den dritten Schuss fiel. Umso vorsichtiger ist der Merlinalke: auf den ersten Schuss erwacht er und fliegt fort. Tagsüber kann er selbst bei grösster Vorsicht kaum angenähert werden.

Auf diesen abendlichen Jagden erlegte meine Tochter auch einige Elstern, welche jedoch auch auf den unbelaubten Bäumen

fán is nehéz észrevenni, mert kissé vízszintesen ül. Az első lövésre ez is figyelmes lesz.

FERNBACH KÁROLYNÉ.

Jegyzet. A ragadozók e szokatlan mértékű invázióját valószínűleg a múlt évben az Alföldet sújtó egerjárás idézte elő. Erre vall az a körülmény, hogy a Babapusztáról intézetünkbe került *karralyok* gyomortartalma is — néhány verében és czinegén kívül — túlnyomólag egerből állott. Az egerészölyvekben csakis eger volt található. Az az ölyvszerű madár tehát, a melyet ott egy ízben a foglyok üldözésén értek, valószínűleg héja (*Astur palumbarius* L.) volt.

KIR. M. O. K.

A tinamu-tyúk megtelepítési kísérlete.
A szegedi vadásztársulat 1902-ben hat darab tinamu-tyúkot szerzett be avval a czélzattal, hogy azokat szabadon bocsássa és meghonosítsa. A tyúkok azonban oly szelídek voltak, hogy bárki is kézzel összefogdoshatta őket s így a biztos pusztulás elől további telepítési kísérletek végett följánlották azokat az erdőőri szakiskola vezetőjének.

A tinamuk május végén érkeztek Királyhalmára s egyelőre a tágas, füves kamrába helyeztem őket azzal a tervvel, hogy legalább egy költést bevárom s azután esibéstől helyezem ki őket. Augusztus hó közepéig vártam a költéssel, miután addig be nem következett s egy darab el is hullott, a szakiskola erdejében kibocsátottam őket. Még vagy 8—10 napig láttuk őket az erdő árnyasabb részein s egy hónapig nyomoztam őket az erdőn arról, hogy a lombhulladékkal vastagon bevont területeken a lombrétegen át a talajig menő lyukakat fúrtak és felásták a lombot. Ősz elején azonban teljesen és véglegesen nyomuk veszett.

TEODOROVITS FERENCZ.

schwer wahrgenommen werden können, da sie etwas wagerecht sitzen. Auf den ersten Schuss werden auch diese aufmerksam.

FRAU KARL V. FERNBACH.

Anmerkung. Diese ungewöhnlich starke Invasion der Raubvögel wurde wahrscheinlich durch die Mäuseplage verursacht, welche im vorigen Jahre das Alföld heimsuchte. Es spricht dafür auch der Umstand, dass die von Babapuszta unserem Institute eingesammelten Sperber ausser einigen Meisen und Sperlingen vorwiegend Mäuse im Magen hatten. In den Mäusebussarden waren nur Mäuse aufzufinden. Jener bussardartige Vogel, welcher dort einmal bei der Verfolgung der Rebhühner angetroffen wurde, konnte daher nur ein Hühnerhabicht sein.

KÖNIGL. U. O. C.

Der Einbürgerungsversuch des Inambu.
Im Jahre 1902 erwarb die Jagdgesellschaft in Szeged 6 Stück Inambuhühner, um dieselben auf ihrem Gebiete freizulassen und einzubürgern. Die Hühner waren jedoch so zahm, dass sie von jedermann mit der Hand eingefangen werden konnten, weshalb dieselben behufs Vermeidung des sicheren Todes und zu weiteren Einbürgerungsversuchen dem Leiter der Forstwart-Fachschule übergeben wurden.

Die Inambus gelangten Ende Mai nach Királyhalma, wo ich ihnen vorläufig eine weite Fasankammer mit Grasboden einrichtete mit der Absicht, wenigstens eine Brut abzuwarten, und sie dann samt den Küchlein auszusetzen. Ich wartete bis Mitte August auf die Brut; indem dieselbe bis dahin nicht zustande kam, und ein Stück einging, so liess ich sie in den Wald der Fachschule aussetzen. Noch 8—10 Tage lang sahen wir sie in den schattigeren Teilen des Waldes und noch einen Monat lang fand ich ihre Spuren im Walde; sie durchlöcherten nämlich die Laubdecke bis auf den Grund in jenen Waldteilen, welche mit einer dicken Schichte von abgefallenem Laube bedeckt waren. Anfangs Herbst waren sie jedoch spurlos und auf immer verschwunden.

FRANTZ TEODOROVITS.

Asio accipitrinus (L.) 1911. aug. 6-án Tömörden (Komárom m.) ♂ *Asio accipitrinus* lövetett. Minthogy ez a faj hazánk több vidékén fészkel, azért nem valószínűtlen, hogy ez az előfordulás is fészkelésre mutat.

HEGYMEGHY DEZSŐ.

Strix flammea L. késői költése. Csíkszentmártonon a járásbirósági épület padlásán 1911 aug. 27-én villámesapástól megszedített nőtényt ütöttek le s hoztak hozzám. Felbontásakor benne egy teljesen kifejlett kemény tojás mellett még négy tojás annyira fejlett — 16—20 mm átmérőjű — volt, hogy a bagoly azokat is letojta volna pár nap alatt.

SZEMERE LÁSZLÓ.

Pastor roseus L. 1909 május 28-án 30 darabot figyeltem meg Segesváron.

LEONHARDT VILMOS.

Tichodroma muraria (L.) 1911 febr. 19-én ritka madárvendég látogatott el Selmeczbányára. A bányászati főiskola épületén egy hajnalmadár mutatkozott. Nagyon bizalmas volt, úgy hogy lelövése igen könnyű lett volna, de nem tudtam magamat rászánni, hogy ezt a végtelen kedves madarat gyűjteményünkbe helyezzem nagyon régi vedlett példányunk helyére.

VADAS JENŐ.

Sasok gyakori előfordulása Erdélyben. Megfigyeléseimet főleg a nyári időszakban a szolnokdobokamegyei Szentbenedek községben és környékén végeztem. Különösen az 1907. és 1908. években láttam nagyobb számban sasokat. Így 1907 július 25-től augusztus 5-ig kb. hatszor láttam *Aquila maculata pomarina* BRHM. és két ízben *Aquila maculata clanga* PALL. példányokat. Augusztus 2-án *Aquila melanaëtus* (L.) 30 lépésre várta be a kocsit. Augusztus 31-én egyszerre négy

Asio accipitrinus (L.). Am 6. August 1911 wurde in Tömörd (Kom. Komárom) ein *Asio accipitrinus* ♂ erlegt. Indem diese Art in mehreren Gegenden Ungarns brütet, ist es nicht unwahrscheinlich, dass sich auch dieses Vorkommen auf Brüten bezieht.

DESIDERIUS V. HEGYMEGHY.

Späte Brut von Strix flammea L. Am 27. August 1911 brachte man mir vom Speicher des Gerichtsgebäudes in Csíkszentmárton ein vom Blitzschlage betäubtes Schleiereulenweibchen, in welchem sich neben einem ganz entwickelten hartschaligen Ei noch 4 andere — Durchmesser 16—20 mm — befanden, welche die Eule binnen wenigen Tagen jedenfalls auch abgelegt hätte.

LADISLAUS V. SZEMERE.

Pastor roseus L. Am 28. Mai 1909 beobachtete ich 30 Stück in Segesvár.

WILHELM LEONHARDT.

Tichodroma muraria (L.). Am 19. Feber 1911 wurde Selmeczbánya von einem seltenen Vogelgäste besucht. Auf dem Gebäude der Akademie für Bergbau zeigte sich ein Mauerläufer. Derselbe war sehr zutraulich, so dass eine Erlegung desselben sehr leicht gewesen wäre, doch konnte ich mich nicht dazu entschliessen den unendlich lieben Vogel an Stelle des sehr alten und in Mauser befindlichen Exemplares unserer Sammlung zugute kommen zu lassen.

EUGEN V. VADAS.

Häufiges Vorkommen von Adlern in Erdély. Meine Beobachtungen machte ich hauptsächlich in den Sommermonaten in der Gemeinde Szentbenedek und deren Umgebung im Komitate Szolnokdoboka. Besonders in den Jahren 1907 und 1908 sah ich Adler in grösserer Anzahl. So beobachtete ich vom 25. Juli bis 5. August 1907 ungefähr sechsmal *Aquila maculata pomarina* BRHM. und zweimal *Aquila maculata clanga* PALL. Am 2. August erwartete mich ein Exemplar von *Aquila melanaëtus* (L.) bis auf 30 Schritte. Am 31. August sah ich

sassal találkoztam, köztük az egyik *Aquila chrysaëtus* (L.) és három *A. melanäetus* (L.) volt.

1908-ban mindenütt közönséges volt a kis és fekete békászó sas; szirti és parlagi sasok is állandóan mutatkoztak; egyizben *Aquila chrysaëtus fulvus* (L.) példányt is láttam.

1909 ben már jóval kevesebb volt a sas.

Meg vagyok róla győződve, hogy a parlagi sas 1907-ben költött itt; békászó sas rendszeren fészkel.

BÁRÓ MANNBERG ARVÉD.

Buteo ferox (Gm.) a Hortobágyon és egyéb megligyelések. Néhány év óta évenként többször is megfordulván a Hortobágyon, arra a tapasztalatra kellett jutnom, hogy a pusztai ölyv Magyarországon egyáltalában nem az a ritkaság, a minek eddig gondoltuk, mert évről évre előfordul a Hortobágyon, még pedig rendszeren több példányban is. Löttem már hét darabot és láttam legalább 30-at. Rendszeren a földön vagy kútágásokon láttam; estére az erdőkbe szállanak éjjeli tanyára. Táplálékát tapasztalatom szerint főleg szöcskék és sás-kák alkoták, mert gyakran láttam, a mint a földön kányamódra üzte ezeket.

1911 augusztus 5-én és 6-án jártam a Hortobágyon; teljesen kopár volt, s madarat is csak keveset láttam. Néhány *Buteo ferox* mellett öt *Aquila melanäetus* képviselte az ornisz érdekesebb részét. Ezekon kívül volt néhány bibicz, széki esér, holló, 3—4 gólya, sok kékvérese, szarka és varjú.

Sokkal élénkebb volt a madárélet 1911 márczius 9-én, a mikor tömérdek *Anser albifrons*, *Anas crecca*, *Dafila acuta*, *Anas penelope*, *Anas strepera*, *Anas boschas*, *Vanellus vanellus* lepte el a Hortobágyot. Láttam ezeken kívül egy *Haliaëtus albicilla*-t, néhány *Sturnus vulgaris*-t és egy *Falco merillus*-t.

1910 december havában mérhetetlen mennyiségű *Anser fabalis* és *albifrons* volt a

vier Adler zu gleicher Zeit, es waren drei Stück *Aquila melanäetus* (L.) und ein *Aquila chrysaëtus* (L.).

Im Jahre 1908 waren *Aquila maculata pomarina* und *clanga* überall häufig und zeigten sich auch *Aquila chrysaëtus* und *melanäetus* ständig; einmal sah ich auch ein Exemplar von *Aquila chrysaëtus fulvus* (L.).

Im Jahre 1909 gab es schon bedeutend weniger Adler.

Ich glaube bestimmt, dass *Aquila melanäetus* (L.) im Jahre 1907 bei uns gebrütet hat; *Aquila maculata pomarina* brütet hier regelmäßig.

BARON ARVED V. MANNBERG.

Buteo ferox (Gm.) im Hortobágy und andere Beobachtungen. Seit einigen Jahren besuche ich jährlich mehrmals das Hortobágy und machte bei diesen Gelegenheiten die Erfahrung, dass der Steppenbussard für Ungarn durchaus nicht die Seltenheit ist, als welche man denselben bisher betrachtete, indem derselbe jedes Jahr im Hortobágy vorkommt, u. zw. gewöhnlich in mehreren Exemplaren. Ich ertegte schon sieben Exemplare und beobachtete wenigstens 30. Gewöhnlich sah ich sie auf dem Boden oder auf Brunnenschwengeln; abends begeben sie sich zur Nachtruhe in die Wälder. Seine hauptsächlichste Nahrung bilden meiner Erfahrung nach Heuschrecken und Grashüpfer, indem ich ihn des öfteren beobachtete, als er denselben auf dem Boden nach Milanenart hüpfend nachstellte.

Am 5. und 6. August 1911, als ich im Hortobágy war, fand ich dasselbe ganz öde und auch ziemlich vogelarm vor. Neben einigen *Buteo ferox* bildeten fünf *Aquila melanäetus* den interessantesten Teil der Ornithologie. Ausserdem waren einige Kiebitze, Brachschwalben, Kolkraben, 3—4 Störche, sowie viele Rotfalken, Elstern und Krähen vorhanden.

Viel regeres Vogelleben herrschte am 9. März 1911, als das Hortobágy von Unmassen von *Anser albifrons*, *Anas crecca*, *Dafila acuta*, *Anas penelope*, *Anas strepera*, *Anas boschas* und *Vanellus vanellus* bedeckt war. Ausserdem beobachtete ich einen *Haliaëtus albicilla*, einige *Sturnus vulgaris* und einen *Falco merillus*.

Im Dezember 1910 waren im Hortobágy Unmassen von *Anser fabalis* und *albifrons*

Hortobágyon, s megfigyeltem a *Calcaeus nivalis*-t is.

Igen érdekes volt az 1911 nov. 8. és 9-i hortobágyi kirándulás. A már nagy számban itt levő *Anser fabalis* között megtaláltam egy régi ismerősömet, egy partialis albinót, melynek jobb szárnya teljesen fehér. Ezt a példányt már évek óta ismerem és pedig a Hortobágytól kissé északra fekvő majorom mellett elterülő ú. n. Gellérszékéről, a hol — miután zavarni nem engedem — 2—3 hétig is el szokott tanyázní egy csapat *Anser fabalis*, köztük ez a partialis albinó. Ebből azt következtetem, hogy a vetési ludak (bizonyára egyéb madarak is) évről évre mindig egy vonalon haladnak vonulásaik alkalmával s ugyanazokat a szállóhelyeiket keresik fel. Azért merem kockáztatni ezt az állítást, mert valószínűleg a véletlen netovábbja volna, hogy egyidejűleg még egy ilyen, ehhez tökéletesen hasonló albinó létezzék.

Bizonyítja ezt az állításumat még az is, hogy a Hortobágyon éveken át megjelent az *Anser fabalis* egy teljes albinója. A Hortobágyon nagy számban járó lúd vadászok közül igen sokan ismerték ezt a példányt, mely abból a szempontból is nevezetes, hogy a nálunk előforduló fehér vadludak nem szükségképpen *Chen hyperboreus* példányok.

Vadlúd már temérdek volt a Hortobágyon; láttam a következő fajokat: *Anser fabalis*, *A. neglectus*, *A. albifrons intermedius* és *A. a. finnmarchicus*. Rengeteg sok *Anas boschas* és *strepera* valamint *Dafila acuta* is volt. Ezenkívül volt sok *Vanellus vanellus*, 3—4 *Falco merillus*, 1 *Falco peregrinus* és *lanarius*, *Regulus regulus*, *Erithacus rubecula*, *Turdus pilaris*, *Haliaetus albicilla*, több *Charadrius pluvialis*, néhány *Sturnus vulgaris* és 1 *Corvus corax*. Nem lett volna teljes a sorozat, ha ezúttal is nem löttem volna egy *Buteo ferax* példányt. Hogy az idén még novemberben is itt volt, azt annak tulajdo-

vorhanden und beobachtete ich auch *Calcaeus nivalis*.

Ungemein interessant war der Besuch des Hortobágy am 8. und 9. November 1911. Unter den schon in grosser Anzahl vorhandenen *Anser fabalis* fand ich einen alten Bekannten, einen partiellen Albino, dessen rechter Flügel total weiss ist. Dieses Exemplar ist mir schon seit Jahren bekannt u. zw. von dem sogenannten Gellérszék, welcher sich in der Nähe meines vom Hortobágy etwas nördlich gelegenen Meierhofes befindet, wo sich eine Schar *Anser fabalis*, da ich dieselben nicht stören lasse, 2—3 Wochen lang anzuhalten pflegt, unter ihnen auch dieser partielle Albino. Ich schliesse hieraus, dass die Saatgänse (jedenfalls auch andere Vögel) während ihrer Herbstzüge von Jahr zu Jahr immer dieselbe Reiseroute einhalten und immer dieselben Rastplätze aufsuchen. Ich wage deshalb diese Behauptung aufzustellen, weil es ja das Nonplusultra eines Zufalles wäre, wenn ganz zu gleicher Zeit ein dem bekannten vollkommen gleichender Albino existieren würde.

Meine Behauptung wird auch noch durch den Umstand verstärkt, dass im Hortobágy Jahre hindurch ein vollständiger Albino von *Anser fabalis* zu erscheinen pflegte. Vielen Jägern, welche wegen der Gänsejagd das Hortobágy besuchen, war dieses Exemplar bekannt, welches auch noch in der Hinsicht von Interesse ist, dass man in Ungarn vorkommende weisse Gänse nicht unbedingt als Exemplare von *Chen hyperboreus* ansprechen muss.

Wildgänse waren schon massenhaft vorhanden; ich beobachtete folgende Arten: *Anser fabalis*, *A. neglectus*, *A. albifrons intermedius* und *A. a. finnmarchicus*. Ungeheure Mengen von *Anas boschas*, *A. strepera* und *Dafila acuta* waren ebenfalls hier. Ausser diesen gab es viele *Vanellus vanellus*, 3—4 *Falco merillus*, je ein *Falco peregrinus*, *F. lanarius*, *Regulus regulus*, *Erithacus rubecula*, *Turdus pilaris* und *Haliaetus albicilla*, mehrere *Charadrius pluvialis*, einige *Sturnus vulgaris* und ein *Corvus corax*. Die Reihe wäre nicht vollständig gewesen, wenn ich nicht noch ein Exemplar von *Buteo ferax* erlegt hätte. Dass sich dieser Vogel hier noch im November aufhielt, glaube ich dem Umstande zuschrei-

nítom, hogy az idei őszt sokáig enyhe volt s a Hortobágyon csak úgy hemzsegett a temérek egér.

SZOMJAS GUSZTÁV.

Adatok az urali bagoly erdélyi előfordulásához. Ez évben (1911) Erdélyből ismét szép számban kaptam urali bagolyokat (*Syrnium uralense* PALL.); a hozzám beküldött példányok a következő helyekről származnak:

Jan. 7. Brassó.
 „ 19. Tusnád.
 Apr. 11. Predeal.
 Jún. 13. Gyulafalva (pehelytollazatban. — im Flaumkleid).
 Aug. 4. Komandó.
 „ 23. Kovászna.

Sept. 17. Székelykeresztúr.
 Okt. 6. Földvár.
 „ 8. Sepsiszentgyörgy.
 „ 12. Zabola.
 „ 17. Barátos.
 „ 19. Csíkszépvíz.
 „ 23. Kovászna.

HAUSMANN ERNŐ.

Ampelis garrula L. megjelenése 1911 telén. Kisebb invázió volt az idei télén is, de csak kevés helyen és későn jelentkeztek, többnyire kisebb csapatokban. Az alábbi értesítéseket kaptuk:

Nagy csapatokban jelentkezett Tavarnán 1911 január 30-án. SZEÖTS BÉLA értesítése.

Dr. LENDL ADOLF praeparatoriumába február 5-én került egy példány Poroszlóról.

Dr. TARJÁN TIBOR értesítése szerint február 7-én Békéscsabán 12 darabból álló csapat mutatkozott, mely 14-éig volt ott.

FEKETE ANDOR február 15-én Szurduk szolnokdobokamegyei községben 25—30 darabot látott.

Az utolsó kis csapatot dr. ÓVÁRY PÁL jelezte Torzsáról (Bács-Bodrog m.) márczius 18-ról.

KIR. M. O. K.

A Nucifraga caryocatactes macrorhyncha BRHM. magyarországi inváziója 1911 őszén. Mintholgy még a legutóbbi napokban is kaptunk idevágó jelentéseket, azért végleges ítéletet nem alkothatunk az invázió méretei-

ben zu können, dass der heurige Herbst sehr milde war und dass das Hortobágy von Unmassen von Mäusen nur so wimmelte.

GUSTAV v. SZOMJAS.

Daten über das Vorkommen der Uraleule in Erdély. Heuer erhielt ich wieder eine stattliche Anzahl von Uraleulen (*Syrnium uralense* PALL.) aus Erdély; die an mich eingesendeten Exemplare stammen von folgenden Ortschaften:

Okt. 29. Berethalom.
 „ 31. Bodola.
 Nov. 2. Alsórákos.
 „ 4. Brassó.
 „ 9. Brassó.
 „ 14. Tatrang.
 „ 19. Magyarigen.
 „ 22. Palotailva.

ERNST HAUSMANN.

Das Erscheinen von *Ampelis garrula* L. im Winter 1911. Eine kleinere Invasion fand auch dieses Jahr statt, doch erschienen die Vögel nur an wenigen Stellen, sowie sehr spät und meistens nur in geringer Menge. Folgende Berichte liefen ein:

In Tavarna erschienen am 30. Januar 1911 grosse Flüge. Bericht von BÉLA v. SZEÖTS.

Das Präparatorium von Dr. ADOLF LENDL erhielt am 5. Feber ein Exemplar aus Poroszló.

Laut dem Berichte von Dr. TIBOR TARJÁN zeigte sich am 7. Feber ein Flug von 12 Stück in Békéscsaba, welcher sich bis 14. hier aufhielt.

ANDREAS FEKETE beobachtete am 15. Feber in Szurduk, Komitat Szolnokdoboka 25—30 Stück.

Der letzte kleine Flug wurde von Dr. PAUL v. ÓVÁRY vom 18. März aus Torzsa (Kom. Bács-Bodrog) gemeldet.

KÖNIGL. U. O. C.

Die Invasion von *Nucifraga caryocatactes macrorhyncha* BRHM. in Ungarn im Herbst 1911. Indem noch während der letzten Tage einschlägige Berichte einliefen, kann über die Dimensionen der Invasion noch kein abschlies-

ről, mégis a rendelkezésre álló anyag tanúsága szerint a mozgalom kiterjedt majdnem az egész országra és mindenütt kisebb-nagyobb csapatokban jelentek meg a vendégmadarak. Széltében feltűnést keltettek különösen bizalmas viselkedésükkel, melynek igen sok áldozatul is esett. A mozgalom első hírét dr. LENDL ADOLF praeparatóriumának köszönjük, a hova évek sora óta nem érkezett annyi magtörő, mint az idén, a hol tehát a mozgalom invázió jellegével rögtön tisztában voltak. A hozzánk beküldött jelentésben ugyan néhány példány mint európai magtörő szerepel, de úgy látszik csak azért, mert a meghatározásnál túlságos súlyt fektettek a fark szélesebb fehér csíkjára és arra a meghatározó jegyre, hogy a felső esőr hosszabb, mint az alsó. Az intézetbe küldött példányok alapján ez a két kritérium nem elegendő minden esetben, mert van olyan madarunk is, melynél csakis a esőr plasztikája, annak karesú volta mutatta azt, hogy a szibériai formával van dolgunk. A jegyzékben felsorolt példányokat tehát valamennyit a szibériai formához tartozónak vesszük, annyival is inkább, mert pl. a Keszthelyről küldött két madár mint európai van feltüntetve, holott LOVASSY SÁNDOR közleményei szerint ezek a szibériai formához tartoztak.

A dr. LENDL ADOLF-féle jegyzék a következő:

- Sept. 7. Kolozsvár (Com. Kolozs).
 „ 16. Szamosfalva (Com. Kolozs).
 „ 19. Tornócz (Com. Nyitra).
 „ 20. Nyitra (Com. Nyitra).
 „ 21. Mád (Com. Zemplén).
 „ 23. Szováta (Com. Maros Torda).
 „ 26. Nógrád (Com. Nógrád).
 „ 26. Zalagógánfa (Com. Zala).
 „ 26. Tápiógyörgye (Com. Pest).
 „ 29. Keszthely (Com. Zala).
 „ 30. Budapest, Zugliget.
 Oct. 5. Lakompak (Com. Sopron).

Táplálkozásukról egy adat szól: Budapesten a Zugligetben az érett paradicsomot esigegették.

sendes Urteil gegeben werden, doch war nach dem zur Verfügung stehenden Materiale fast das ganze Land überall in grösseren und kleineren Flügen von den Gästen überschwemmt. Überall erregten sie grosses Aufsehen, besonders durch ihr zutrauliches Benehmen, welchem auch viele zum Opfer fielen. Die erste Kunde über die Invasion verdanken wir dem Präparatorium von Dr. ADOLF LENDL, an welches seit Jahren nicht so viel Tannenhäher eingesendet wurden, als heuer, weshalb man hier mit dem Invasionseharakter der Bewegung sofort im klaren war. In dem uns zugesandten Berichte sind zwar einige Exemplare als der europäischen Form angehörend bezeichnet, doch wie es scheint nur deshalb, weil bei der Bestimmung allzugrosses Gewicht auf die breitere Schwanzbinde und auf den längeren Oberschnabel gelegt wurde. Auf Grund der Exemplare, welche unserem Institute zugesandt wurden, erwiesen sich diese beiden Kriterien nicht in jedem Falle als genügend, da wir auch solche Exemplare besitzen, an welchen es nur die Plastik des Schnabels, nämlich dessen Schlankheit verriet, dass der Vogel der sibirischen Form angehört. Die im Berichte befindlichen Daten nehmen wir deshalb sämtlich als solche, welche sich über die sibirische Form beziehen, und dies um so mehr, als z. B. die Exemplare von Keszthely als zur europäischen Form gehörig bezeichnet wurden, während doch dieselben nach Dr. ALEXANDER V. LOVASSYS unten folgender Mitteilung der sibirischen Form angehörten.

Die Dr. ADOLF LENDL'sche Liste ist folgende:

- Oct. 6. Keszthely (Com. Zala).
 „ 7. Kohóvölgy (Com. Szolnok-Doboka).
 „ 9. Újmajor (Com. Győr).
 „ 10. Sárospatak (Com. Zemplén).
 „ 10. Szentes (Com. Csongrád).
 „ 10. Perlasz (Com. Torontál).
 „ 11. Jászóvár (Com. J.-N.-K.-Szolnok).
 „ 12. Bács (Com. Bács-Bodrog).
 „ 12. Bőnyrétalap (Com. Győr).
 „ 16. Dunapentele (Com. Fejér).
 „ 18. Drávatamási (Com. Somogy).

Über die Nahrung ist eine Mitteilung vorhanden: im Zugliget bei Budapest hackten sie die reifen Paradiesäpfel an.

A magyar szaklapokban a következő adatokat találjuk:

Szept. 1-től okt. 15-ig állandóan látták Szovátán (Maros-Torda m.). (ILLYÉS TIBOR: A szibériai havasi szajkó előfordulása hazánkban. Természettud. Közöny XLIII. 1911. p. 863.)

Szept. 23-án 2 darabot lőttek Less községben, Bihar m. (LACSNY I. L.: A szibériai havasi szajkó előfordulása hazánkban. Természettud. Közöny XLIII. 1911, p. 863.)

Okt. 8-án Budapesten a Zugligetben egy példányt látott DR. ENTZ GÉZA. (Természettud. Közöny XLIII. 1911, p. 829.)

Szept. 27. és Okt. 4-én egy egy példányt lőttek Keszthelyen (azonosak a DR. LENDL jegyzékében említett példányokkal, a melyeknél a praeparatóriumba való érkezés napja van föltüntetve). (DR. LOVASSY SÁNDOR: A szibériai magtörő ez évi magyarországi megjelenése. Természettud. Közöny XLIII. 1911, p. 891.) A bejelentés szerint a szőlőkben a diókat dézsmálták.

Nov. 5-én Baranyaszentlőrinczen lőttek egy példányt. (RÓNA JENŐ: A szibériai havasi szajkó előfordulása Baranyában. Természettud. Közöny XLIII. 1911, p. 927.)

Október havában Eperjesen is előfordult. (B. L. A magyarországi. Zool. Lapok, XIII. 1911, p. 259.)

Közvetlenül az intézethez érkeztek a következő adatok:

Szept. 24-én Zámolyon, Fejér megyében. MIHÓK OTTÓ figyelt meg egy példányt.

Szept. 28. Zalagógánfáról KÜLLEY JÁNOS megfigyelőnk küldött egy tipikus példányt.

Szept. 28-án Tárnokról RADEZKY DEZSŐ küldött szintén tipikus példányt.

Szept. 28-án LANG GYULA figyelt meg egy példányt Csákvár mellett Fejér megyében.

Szept. 30-án Kolozsvar környékén 12—14 darabból álló esapat jelentkezett, ezek közül egy példányt elejtettek, mely az Erdélyi Kárpát-Egyesület közvetítése révén a Kir. M. O. K.-hoz került.

Október elején SZOMJAS GUSZTÁV megfigyelőnk jelentése szerint Nyiregyháza vidékén elég gyakori volt. Leginkább a szőlők között tar-

In den ungarischen Fachblättern sind folgende Daten enthalten:

Vom 1. Sept. bis 15. Okt. wurden die Gäste in Szováta (Komitat Maros-Torda) gesehen. (TIBERIUS v. ILLYÉS: A szibériai havasi szajkó előfordulása hazánkban. Természettud. Közöny XLIII. 1911. p. 863.)

Am 23. Sept. wurden in Less, Kom. Bihar, zwei Exemplare erlegt. (I. L. v LACSNY: A szibériai havasi szajkó előfordulása hazánkban. Természettud. Közöny XLIII. 1911. p. 863.)

Am 8. Oktober wurde bei Budapest im Zugliget ein Exemplar von Dr. GÉZA ENTZ beobachtet. (Természettud. Közöny XLIII. 1911. p. 829.)

Am 27. Sept. und 4. Okt. wurde in Keszthely (es sind dies dieselben, wie in der LENDLSCHEN Liste, bei welchen der Tag angegeben ist, an welchem die Vögel in das Präparatorium gelangten) je ein Exemplar erlegt. (Dr. ALEXANDER v. LOVASSY: A szibériai magtörő ezévi megjelenése. Természettud. Közöny XLIII. 1911. p. 891.) Laut dem Berichte holten sie aus den Weingärten die Nüsse.

Am 5. Nov. wurde ein Exemplar in Baranyaszentlőrinczen erlegt. (EUGEN RÓNA: A szibériai havasi szajkó előfordulása Baranyában. Természettud. Közöny XLIII. 1911. p. 927.)

Im Oktober wurden sie auch in Eperjes gesehen (L. B. A magyarországi. Zool. Lapok XIII. 1911. p. 259.)

Direkt an unser Institut gelangten folgende Daten:

Am 24. Sept. wurde von OTTÓ MIHÓK ein Exemplar in Zámoly, Kom. Fejér, beobachtet.

Am 28. Sept. wurde von unserem Beobachter JOHANN v. KÜLLEY ein typisches Exemplar eingesandt.

Am 28. Sept. erhielten wir auch von unserem Beobachter DESIDERIUS v. RADEZKY aus Tárnok, Kom. Fejér, ein typisches Exemplar.

Am 28. Sept. beobachtete JULIUS LANG ein Exemplar bei Csákvár, im Komitate Fejér.

Am 30. Sept. erschien bei Kolozsvar ein Flug von 12—14 Stück, aus welchem ein Exemplar erlegt wurde und durch Vermittelung des Erdélyi Kárpát-Egyesület in die Königl. U. O. C. gelangte.

Anfang Oktober waren sie laut dem Berichte unseres Beobachters GUSTAV v. SZOMJAS in der Umgebung von Nyiregyháza ziemlich häufig.

tözkodtak s igen bizalmasan viselkedtek, úgy hogy igen könnyű dolog volt őket lelőni. Ebben az időtájt Tiszadán is lövett egy példány.

Október elején szintén Nyiregyháza közelében, Ramocsaházán is megfigyelték madarunkat. BORSÓ IMRE közlése szerint többnyire kisebb esoportokban jártak fűzfabokros kaszállókon, legelőkön, de bejöttek a faluba is, a hol sokszor látták őket istállók tetején állani s kémszemlét tartani.

Okt. 5. körül Szepesszombaton és Sátoraljaújhelyen lőttek egy-egy példányt, melyek NEUBAUER ZOLTÁN leibiczi praeparatoriumába kerültek.

Okt. 7-én RÁCZ BÉLA megfigyelőnk küldött egy példányt Szerepről. Ez szintén a faluban az istálló tetején tartózkodott, majd leszállt az udvarra, a hol lelőtték.

Okt. 7-én HAJDU ISTVÁN lev. tagunk lőtt egy példányt Dunapatajon, (Pest m.), melyet meg is küldött.

Okt. 11. SÉLLEY LAJOS Tiszacsegén, a Hortobágy szélén figyelt meg néhány példányt.

Okt. 11-én Királyhelmezcéről, okt. 12-én Csikesekefalváról kapott egy-egy példányt SZEMERE LÁSZLÓ.

Okt. 13-án DÖBRENTEY SÁNDOR lőtt egy darabot Galántán.

Okt. 15-én Visegrádon jelentkeztek; LÁGLER GYULA erdőtanácsos közlése szerint a jelzett dátum után még többször is észleltettek, de mindig csak kevés számban.

Okt. 17-ig HEGYMEGHY DEZSŐ a következő helyekről kapott példányokat, illetve értesítést az előfordulásáról.

Győr, Györszentiván, Györszentjános, Vének (Győr m.), Tömörd, Ógyalla (Komárom m.), Kabold (Sopron m.).

Okt. 18-án PINKERT ZSIGMOND Kiskünnfélégházáról küldött egy példányt.

Nov. elején OSZTIÁN KÁLMÁN megfigyelőnk értesítése szerint Dés város környékét valósággal előzőnlőtték a vendégmadarak: az adatot báró MANNSBERG ARVÉD is megerősítette.

Sie hielten sich hauptsächlich in den Weingärten auf, waren sehr zutraulich, so dass es leicht war, dieselben zu erlegen. Zur nämlichen Zeit wurde auch in Tiszadada ein Exemplar erlegt.

Anfang Oktober wurde unser Vogel ebenfalls in der Nähe von Nyiregyháza, namentlich in Ramocsaháza beobachtet. Laut dem Berichte von EMERICH BORSÓ hielten sie sich besonders auf den mit Weidenbüschen bestandenen Wiesen und Viehtriften auf, doch kamen sie auch in das Dorf, wo man sie oft auf den Stalldächern am Ansluge beobachten konnte.

Beiläufig am 5. Oktober wurde je ein Exemplar in Szepesszombat und Sátoraljaújhely erlegt; beide gelangten in das Präparatorium von ZOLTÁN NEUBAUER in Leibicz.

Am 7. Oktober sandte uns BÉLA RÁCZ, unser Beobachter in Szerep ein Exemplar. Dieses hielt sich ebenfalls im Dorfe, auf einem Stall-dache auf, von wo es in den Hof flog und dort erlegt wurde.

Am 7. Oktober erlegte unser korresp. Mitglied STEFAN V. HAJDU in Dunapataj ein Exemplar, welches er auch einsandte.

Am 11. Oktober beobachtete LUDWIG V. SÉLLEY in Tiszacsege, am Rande des Hortobágy einige Exemplare.

Am 11. Oktober erhielt unser Beobachter LADISLAUS V. SZEMERE ein Exemplar aus Királyhelmezc, am 12. Oktober eines aus Csikesekefalva.

Am 13. Oktober erlegte ALEXANDER V. DÖBRENTEY ein Exemplar in Galánta.

Am 15. Oktober wurden sie in Visegrád beobachtet; laut Forstrat JULIUS LÁGLER wurden sie auch später noch beobachtet, aber immer nur in geringer Anzahl.

Bis zum 17. Oktober erhielt DESIDERIUS V. HEGYMEGHY von folgenden Orten Exemplare und Berichte über das Vorkommen:

Győr, Györszentiván, Györszentjános, Vének (Kom. Győr), Tömörd, Ógyalla (Kom. Komárom), Kabold (Kom. Sopron.)

Am 18. Oktober wurde uns ein Exemplar aus Kiskünnfélégháza von SIGISMUND PINKERT zugesandt.

Anfang November wurde die Umgebung der Stadt Dés laut dem Berichte unseres Beobachters KOLOMAN OSZTIÁN von den Gästen sozusagen überschwemmt; diese Angabe wurde auch von Baron ARVED V. MANNSBERG bestärkt.

Nov. 2-án Pleterniczáról, Pozsega megyéből jelzett egy példányt SAJGÓ ENDRE; ez az egyetlen hír, melyet az invázióra vonatkozólag Horvátországból kaptunk.

Nov. 9-én Kisújszálláson lőttek egy példányt. BANA ISTVÁN bejelentő szerint e hónap elejétől kezdve látták őket a vidéken.

Nov. 15-én GRÓF WASS BÉLA küldött egy Mezőzáhon lőtt példányt avval az értesítéssel, hogy e madarak elárasztották az egész Mezőséget. Mindenütt látni belőlük erdőkben, kertekben s szentgothárdi parkjában is tartózkodott vagy hét pár.

November 25-én DR. DÖRNING HENRIK még Budapesten a Köztemető közelében látott egy példányt, mely a lótrágyában kotorászott. Igen bizalmas volt, 4–5 lépésre is bevárta a közeledőt.

Az erdélyi előfordulásról HAUSMANN ERNŐ küldött még adatokat, melyek a következők:

Okt. 9. Kisekemező (Kisküküllő m.) . . .	3 drb
„ 12. Szászkéz (Nagyküküllő m.) . . .	1 „
„ 14. Medgyes „ . . .	1 „
„ 23. Székelykeresztúr (Udvarhely m.)	2 „
Nov. 2. Válaszút (Kolozs m.) . . .	1 „
„ 9. Segesvár (Nagyküküllő m.) . . .	3 „
„ 11. Berethalom „ . . .	3 „
„ 16. Nagysink „ . . .	1 „
„ 25. Sávós (Fogaras m.) . . .	1 „

Levelének a kérdésre vonatkozó szövege a következő:

„Az idei őszy folyamán sok olyan helyről küldtek hozzám magtörőket, a hol ezt a madarat azelőtt sohase látták vagy lőtték. Első tekintetre fölismertem, hogy valamennyi példány a „macro-rhyncha“ alakhoz tartozik.

Ennélfogva tehát más vidékekről való magtörőkről van szó, mert a brassói hegyvidéken, a hol a magtörő állandó madár, csakis vastagsőrű példányok fordulnak elő. Kivételesen némely évben azonban vékonyesőrű példányokat is lőttem. A brassói hegyvidéken és környékén őszszel a magtörő úgyszólván tisztára mogyoróval táplálkozik, melyeket, miként ismeretes, köveken vagy fatörzseken igen ügyesen szokott fölragdosni oly módon, hogy

Vom 2. November wurde ein Exemplar aus Pleternicza (Kom. Pozsega) von ANDREAS SAJGÓ gemeldet; es ist dies das einzige Datum, welches uns über die Invasion aus Kroatien zukam.

Am 9. November wurde ein Exemplar in Kisújszállás erlegt. Laut dem Berichte von STEPHAN BANA wurden sie seit Anfang dieses Monats gesehen.

Am 15. November sandte uns Graf BÉLA v. WASS ein in Mezőzáh erlegtes Exemplar und berichtete zugleich, dass die ganze Mezőség von diesen Vögeln überschwemmt sei; auch in seinem Parke zu Szentgothárd waren ungefähr sieben Paare zu sehen.

Am 25. November wurde von Dr. HEINRICH DÖRNING noch in Budapest beim Kerepeser Friedhofe ein Exemplar beobachtet, welches sich am Pferdemiste zu schaffen machte. Der Vogel war sehr zutraulich und liess den Beobachter bis auf 4—5 Schritte heran.

Bezüglich des Vorkommens in Erdély erhielten wir von ERNST HAUSMANN folgende Daten:

9. Oct. Kisekemező (Kom. Kisküküllő)	3 St.
12. „ Szászkéz (Kom. Nagyküküllő)	1 „
14. „ Medgyes „ „	1 „
23. „ Székelykeresztúr (Kom. Udvarh.)	2 „
2. Nov. Válaszút (Kom. Kolozs)	1 „
9. „ Segesvár (Kom. Nagyküküllő)	3 „
11. „ Berethalom „ „	3 „
16. „ Nagysink „ „	1 „
25. „ Sávós (Kom. Fogaras)	1 „

Sein hiehergehöriger Bericht lautet im ursprünglichen Wortlaut folgendermassen:

„Im Laufe dieses Herbstes erhielt ich aus vielen Orten Tannenhäher zugesendet, wo dieser Vogel sonst nie beobachtet oder erlegt wurde. Ich erkannte auf den ersten Blick, dass sämtliche Exemplare der Form „macro-rhyncha“ angehörten.

Demzufolge haben wir es also mit aus anderen Gegenden stammenden Vögeln zu tun, da in unseren Gebirgen bei Brassó, wo der Tannenhäher Standvogel ist, nur dickeschnäblige anzutreffen sind. Ausnahmsweise erlegte ich auch in manchen Jahren einen dünn-schnäbligen Tannenhäher. Hier in den Gebirgen bei Brassó und Umgebung nährt sich der Nucifraga im Herbst fast nur von Haselnüssen, die er, wie bekannt, auf Steinen oder

ujjai között tartja a mogyorót. Egyébként a magtörő minden évszakban szert tud tenni mogyoróra, még tél idejében, nagy hó alkalmával is mindig csak mogyorómaradványok találhatók az elejtett példányok gyomrában.

A hozzám került példányoknál a felső káva 4—5 milliméterrel hosszabb az alsónál: ilyen alakú esőrrel ez a madár semmiképpen se tudna mogyorót fölvágni.

Ez a körülmény tehát kétségtelen bizonyítékot szolgáltat arról, hogy ezek a madarak oly vidékről valók, a hol nem terem mogyoró, a hol tehát nincs alkalmuk a mogyoróval való táplálkozásra. Hazai példányaink sohase jönnek le a síkságra, de még a Türkös, Bácsfalu, Hosszúfalu és Brassó községekben közvetlenül a hegység lábánál fekvő nagykiterjedésű gyümölcsösökbe se.

A fentemlített példányok közül 12-nek a gyomrában rovarokat és fölismerhetetlen magvakat találtam, négy példány gyomra pedig tömve volt kendermaggal. A kendermagot pedig csakis a síkságon, a mezőkön találhatták ezek a madarak.

A Kir. M. O. K.-hoz beküldött példányok gyomra többnyire tüeskört, ormányos bogarat, futrinkát és szöesket tartalmazott. A Mezőzáról való példány begye és gyomra tömve volt kendermaggal.

A mozgalom, úgy látszik, még jelenleg is tart; különösen érdekesek volnának az esetleges visszavonulásra vonatkozó adatok. Tisztelettel kérjük megfigyelőinket, hogy a kérdést a tél, illetve a tavasz folyamán figyelemmel kísérjék s az esetleges adatokról az intézetet értesíteni sziveskedjenek.

KIR. M. O. K.

Jegyzetek Német-Délnyugat-Afrikából. Az első feeskecsapatokat 1911-ben augusztus 24-én láttam; egyes példányok már két nap-

Baumästen sehr geschickt aufhakt, indem er die Haselnuss mit den Zehen festhält. Übrigens weiss sich der Nucifraga zu jeder Jahreszeit Haselnüsse zu verschaffen, selbst im Winter bei tiefem Schnee erlegten Exemplaren findet man im Magen derselben immer Haselnussreste.

Bei den mir eingesendeten Exemplaren überragt der Oberschnabel den Unterschnabel um 4—5 mm. Mit einem so geformten Schnabel wäre es dem Vogel unmöglich, eine Haselnuss aufzuhacken.

Dieses ist also ein sicherer Beweis, dass die oben erwähnten Vögel aus einer Gegend stammen, wo der Haselstrauch nicht vorkommt und demzufolge die Vögel auch nie Gelegenheit haben, sich vom Kern der Haselnüsse zu nähren.

Unsere einheimischen Tannenhäher kommen nie in die Ebene, vermeiden es aber auch sehr, in die, so wie bei Türkös, Bácsfalu, Hosszúfalu und Brassó unmittelbar am Fusse der Gebirge liegenden ausgedehnten Obstgärten zu kommen.

Bei zwölf Stück von den oben erwähnten Exemplaren fand ich im Magen Insekten und unkenntliche Sämereien. Vier Stück aber hatten den Magen und Kropf vollgestopft mit Hanfsamen.

Hanfstanden konnten die Vögel doch nur in der Ebene, also am Feld finden!

In dem Magen der an die Königl. U. O. C. eingesandten Exemplare wurden hauptsächlich Grillen, Rüssel- und Laufkäfer sowie Heuschrecken gefunden. Das Exemplar aus Mezőzár hatte Kropf und Magen vollgestopft mit Hanfsamen.

Die Invasion dauert dem Anseheine nach auch jetzt noch fort; besonders interessant wären eventuell die Daten über den Rückzug. Wir ersuchen hiemit unsere Beobachter, der Frage während des Winters und kommenden Frühjahres weitere Aufmerksamkeit zu widmen und etwaige Beobachtungen dem Institute mitzuteilen.

KÖNIGL. U. O. C.

Notizen aus Deutsch-Südwest-Afrika. Den ersten Schwalbenflug beobachtete ich heuer am 24. August; einzelne Exemplare waren

pal ezelőtt mutatkoztak. A máskor gyakori fehér gólyából az idén csak egyetlen egy példányt láttunk. Valószínű, hogy az abnormis szárazság következtében maradtak el.

Okonjati Farm, Okowakuatjivi (Kalkfeld) mellett

VENULETH CARRY.

Ornithophaenologiai adatok Latrunból.
VICTOR F. M. atya 1910. évi megfigyelései:

Jan. 6. Özönvizeszerű esővel rengeteg *Alauda arvensis*, néhány *Turdus merula*, *Turdus pilaris* és sok *Vanellus vanellus* érkezett. Utóbbiak még a hónap vége előtt elvonultak.

Febr. 19. *Hirundo rustica* és *Chelidonaria urbica* megjöttek; néhány *Micropus apus* is látható.

Febr. 20. Néhány *Fringilla coelebs*.

Febr. 28. Sem *Fringilla coelebs*, sem egyéb téli vendég nem látható; csak néhány fecske jelentkezett a hónap végén.

Márcz. 19. *Ciconia ciconia* és *Grus grus* csapatokban érkeznek a téli szállásból.

Márcz. 20. A beállott hideg idővel egyidejűleg néhány *Fringilla coelebs* is mutatkozik, ezek azonban hamarosan eltűntek.

Ápr. 3. *Carduelis carduelis*, *Pycnonotus xanthopygus* fészket raknak; megérkezett *Coturnix coturnix*.

Ápr. 15. *Merops apiaster* érkezése.

Ápr. 30. Sok *Oriolus oriolus* érkezett; ezek a madarak nem sokáig szoktak itt tartózkodni.

Okt. 2. Az első billegények és egyéb vonuló madarak érkezése.

Okt. 8. Százával és ezrével érkeznek a billegények, sok ragadozótól kísérve.

Okt. 12. *Merops apiaster* és fecskék elvonulása.

Decz. 2. Sok fecske É → D.

Decz. 20. Néhány fecske.

Decz. 21. *Fringilla coelebs* és *Turdus merula* érkezése.

schon vorgestern zu sehen. Von dem früher häufigen weissen Storch sahen wir heuer nur ein einziges Exemplar. Wahrscheinlich blieben sie infolge der abnormen Dürre aus. Farm Okonjati, bei Okowakuatjivi (Kalkfeld).

CARRY VENULETH.

Ornithophaenologische Daten aus Latrun.
Beobachtungen im Jahre 1910 von P. F. M. VICTOR:

6. Jan. Mit einem sündflutartigen Regen erscheinen Massen von *Alauda arvensis*, einige *Turdus merula*, *Turdus pilaris* und viele *Vanellus vanellus*. Letztere zogen noch vor Ende des Monats ab.

19. Febr. *Hirundo rustica* und *Chelidonaria urbica* sind angekommen; auch einige *Micropus apus* sind zu sehen.

20. Febr. Einige *Fringilla coelebs*.

28. Febr. Weder *Fringilla coelebs* noch andere Wintergäste sind zu sehen; nur einige Schwalben zeigten sich Ende des Monats.

19. März. *Ciconia ciconia* und *Grus grus* erscheinen in Flügen aus dem Winterquartier.

20. März. Mit dem Eintritte der kalten Witterung zeigen sich auch einige *Fringilla coelebs*, welche jedoch bald verschwanden.

3. April. *Carduelis carduelis* und *Pycnonotus xanthopygus* bauen ihre Nester; *Coturnix coturnix* ist angekommen.

15. April. *Merops apiaster* angekommen.

30. April. Viele *Oriolus oriolus* angekommen; diese Vögel pflegen sich hier nicht lange aufzuhalten.

2. Okt. Ankunft der ersten Bachstelzen und anderer Wintergäste.

8. Okt. Die Bachstelzen kommen zu Hunderten und Tausenden begleitet von vielen Ranbvögeln.

12. Okt. Abzug der Schwalben und *Merops apiaster*.

2. Dez. Viele Schwalben N → S.

20. Dez. Einige Schwalben.

21. Dez. Ankunft von *Fringilla coelebs* und *Turdus merula*.

Az 1910. évi madárvonulás Hollandiában.
Közli dr. EKAMA H. — V. közlemény.¹

Der Vogelzug in Holland im Jahre 1910.
Zusammenstellung von Dr H. EKAMA. V. Bericht¹

Cuculus canorus L.

Első megszólalás: — Erster Ruf:

Leuvenumsehe bosch	Mart. 26.	Mijnsheerenland	Apr. 27.	Hekendorp	Mai. 7.
Blerick	Apr. 14.	Zomeren	" 27.	Rijswijk	" 8.
Westschouwen	" 16.	Borculo	" 28.	Leerdam	" 8.
Zevenbergen	" 17.	Dreischor	" 28.	Lekkerkerk	" 10.
Ameide	" 24.	Oegstgeest	" 30.	Hoogkarspel	" 12.
Krimpen a/d Lek	" 25.	Gameren	" 30.	Frederiksoord	" 12.
Hillegersberg	" 25.	Nieuwerk. a/d IJsel	Mai. 2.	Hollum	" 14.
Deil	" 25.	Hendrik Ido Ambacht	" 2.	Nijkerk	" 16.
		de Bilt	" 5.	Apeldoorn	" 19.

Utolsó megszólalás: — Letzter Ruf:

Geldermalsen	Jul. 5.	Rijswijk	Jul. 15.	Ameide	Jul. 22.
Borculo	" 5.	Nieuwerkerk	" 16.	Hollum	Aug. 7.

Hirundo rustica L.

Első megjelenés: — Die erste gesehen:

Westmaas	Mart. 6.	Ameide	Apr. 13.	Leerdam	Apr. 18.
Blerick	Apr. 5.	Oegstgeest	" 13.	Krimpen a/d Lek	" 20.
Hoek van Holland	" 5.	Zomeren	" 13.	Hollum	" 21.
Gameren	" 8.	Nieuwerk. a/d IJsel	" 13.	Weesp	" 22.
Hekendorp	" 10.	Goes	" 14.	Zevenbergen	" 23.
Sommelsdijk	" 11.	Lekkerkerk	" 14.	de Bilt	" 23.
Borculo	" 12.	Loenen/Nieuwersluis	" 15.	Hillegersberg	" 24.
Dordrecht	" 12.	Schaesberg	" 15.	Heerde	" 25.
Hoogkarspel	" 12.	Mijnsheerenland	" 16.	Geldermalsen	" 25.
Heemstede	" 13.	Vreeland	" 17.	Dreischor	" 27.
Leiden	" 13.			Apeldoorn	Mai. 11.

Az utolsókat látták: — Die letzten wurden gesehen:

de Bilt	Sept. 5.	Oegstgeest	Sept. 29.	Ameide	Oct. 11.
Zomeren	" 15.	Dordrecht	Oct. 6.	Hoogkarspel	" 12.
Schaesberg	" 16.	Borculo	" 8.	Hollum	" 14.
Sommelsdijk	" 27.	Lekkerkerk	" 9.	Dreischor	" 18.
Apeldoorn	" 28.			Roomhuis	Nov. 6.

Luscinia luscinia (L).

Első megszólalás: — Die erste wurde gehört:

Zomeren	Apr. 12.	Hengelo	Apr. 15.	Zorgvliet b/d Haag	Apr. 26.
Heemstede	" 14.	Oegstgeest	" 16.	Borculo	" 28.
Zundert	" 15.	Schaesberg	" 22.	Apeldoorn	Mai. 3.

¹ A többiek is az Aquila köteteiben jelentek meg, a IX-iktől kezdődőleg.

¹ Die übrigen erschienen ebenfalls in den Bänden der Aquila vom IX. beginnend.

Corvus cornix L.

Az utolsókat látták: — Die letzten wurden gesehen:

Hoogkarspel	Mart. 6.	Zomeren	Mart. 25.	Lekkerkerk	Apr. 3.
Apeldoorn	" 14	Venlo	" 27.	Dubbeldam	" 5.
Krimpen a/d Lek	" 16.	Nieuwerk. a/d IJssel	" 27.	Wassenaar	" 9.
Zevenbergen	" 21.	Gameren	" 29.	Oegstgeest	" 10.
Hollum	" 25.	Boreulo	" 29.	Hekendorp	" 14.

Az első megérkeztek: — Die ersten angekommen:

Dubbeldam	Sept. 25.	Moordrecht	Oct. 9.	Ameide	Oct. 14.
Heemstede	" 26.	Hollum	" 9.	Rotterdam	" 15.
Hekendorp	Oct. 4.	Nieuwerk. a/d IJssel	" 10.	Zomeren	" 15.
Alblasserdam	" 6.	Zevenbergen	" 11.	Boreulo	" 15.
Loenen a/d Vecht	" 6.	Oegstgeest	" 14.	Scheveningen	" 23.
Hoogkarspel	" 8.	Lekkerkerk	" 14.	Apeldoorn	" 26.
Dreischor	" 8.			Leerdam	" 29.

Ciconia ciconia (L.).

Az első megérkeztek: — Die ersten sind angekommen:

Bolnes	Jan. 12.	Mynsheerenland ¹	Mart. 2.	Ameide ¹	Mart. 9.
Arkel	" 12.	Zoelen ¹	" 2.	Zegwart	" 9.
Druuten	" 23.	Klaaswaal	" 2.	Gameren	" 10.
Velzen	" 26.	Hendrik Ido Ambacht ¹	" 3.	Wetermeer	" 11.
Hillegersberg ¹	Febr. 8.	Nykerk	" 3.	Nieuwerk. a/d IJssel	" 11.
Westmaes ¹	" 27.	de Bilt	" 4.	Kinderdijk ¹	" 12.
Zomeren	" 28.	Montfoort	" 4.	Zalt-Bommel	" 25.
Lekkerkerk ¹	Mart. 1.	Geldermalsen	" 5.	Boreulo	Apr. 11.
Tynaart ¹	" 1.	Bleiswijk	" 7.	Sliedrecht ¹	" 12.
Dubbeldam	" 1.	Leerdam ¹	" 7.	Bunscholen ¹	" 23.

Elvonult: — Weggezogen:

Nieuversluis	Aug. 4.	Ameide	Aug. 27.	Dubbeldam	Sept. 5.
Hoogkarspel	" 23.	Boreulo	" 28.	IJsselmonde	" 7.
Leerdam	" 25.	Nieuwerk. a/d IJssel	" 30.	Zevenbergen	" 9.
		Wageningen	Sept. 1.		

Vanellus vanellus (L.).

Az első megérkeztek: — Die ersten angekommen:

Westschouwen	Febr. 18.	Goes	Febr. 23.	Heerde	Febr. 28.
Hekendorp	" 19.	Oostenboer	" 23.	Bolsward	Mart. 2.
Echten	" 19.	Geldermalsen	" 24.	Oegstgeest	" 3.
Nieuwleusen	" 21.	Ruinerwold	" 24.	Westmaas	" 4.
Hillegersberg	" 21.	Hollum	" 24.	's Graveland	" 6.
Nieuwerk. a/d IJssel	" 23.	Zalt-Bommel	" 26.	Gameren	" 9.
		Boreulo	" 28.		

¹ Régi fészkeire érkezett.¹ Ankuuft an das alte Nest.

Elvonult: — Weggezogen:

Rijswijk	Nov. 27.	Boreulo	Nov. 29	Ameide	Dec. 2.
Hollum	" 28.			Dordrecht	" 10.

Madárvonulási adatok Jaroslawból. Megfigyelő PASCSENKO SZERGEJ.

Őszi vonulás 1910.

Aug. 18. *Micropus apus* elvonulása kezdődik. **19.** Kezdődik *Parus ater* vonulása apró csapatokban. **22.** *Fringilla coelebs* nagy csapatokban vonul. **23.** *Hirundo rustica* csapatokban vonul, holott egyes fészkekben még fiókák vannak. **24.** Néhány *Micropus apus*. **25.** *Muscicapa grisola* vonulása kezdődik. **27.** Utolsó *Hirundo rustica* fiókák reptetése. **31.** *Grus grus* vonulása kezdődik. *Cannabina linaria* csapatokban érkezik északról.

Szeptember 11. *Pratincola rubetra* vonul. **13.** *Chrysomitris spinus* nagy csapatokban. **14.** *Ruticilla phoeniceura* vonul. **15.** *Corvus frugilegus* vonulása kezdődik. **16.** *Parus ater* nagy mennyiségben vonul. **21.** *Alauda arvensis* vonulása. **22.** Kezdődik *Erithacus rubecula* vonulása. **26.** 18 darab *Grus grus*. **27.** *Anthus trivialis* vonul. **29.** *Erithacus rubecula* nagy számban vonul.

Okt. 2. Utolsó csapat *Hirundo rustica*; utolsó *Phylloscopus trochilus*, *Regulus regulus* vonulása. **8.** Utolsó *Alauda arvensis* és *Fringilla coelebs*. **9.** Utolsó *Corvus frugilegus*. **16.** *Pipicola enucleator* érkezése. **30.** *Pipicola enucleator* nagy csapatokban; a város közelében 60 darab *Ampelis garrula*.

Vogelzugsdaten aus Jaroslaw. Beobachter SERGEJ PASCITSCHENKO.

Herbstzug 1910.

Aug. 18. Beginn des Wegzuges von *Micropus apus*. **19.** Beginn des Zuges von *Parus ater* in kleinen Flügen. **22.** *Fringilla coelebs* zieht in grossen Flügen. **23.** *Hirundo rustica* zieht in Flügen, während sich in einigen Nestern noch Junge befinden. **24.** Einige *Micropus apus*. **25.** Zug von *Muscicapa grisola* beginnt. **27.** Die letzten Jungen von *Hirundo rustica* fliegen aus. **31.** Zug von *Grus grus* beginnt. *Cannabina linaria* erscheint in Flügen aus Norden.

Sept. 11. *Pratincola rubetra* zieht. **13.** *Chrysomitris spinus* scharenweise. **14.** *Ruticilla phoeniceura* zieht. **15.** Beginn des Zuges von *Corvus frugilegus*. **16.** *Parus ater* zieht in grossen Schwärmen. **21.** Zug von *Alauda arvensis*. **22.** Beginn des Zuges von *Erithacus rubecula*. **26.** 18 St. *Grus grus*. **27.** *Anthus trivialis* zieht. **29.** *Erithacus rubecula* zieht in grosser Menge.

Okt. 2. Letzter Flug von *Hirundo rustica*; letzter *Phylloscopus trochilus*. Zug von *Regulus regulus*. **8.** Letzte *Alauda arvensis* und *Fringilla coelebs*. **9.** Letzte *Corvus frugilegus*. **16.** *Pipicola enucleator* kommt an. **30.** *Pipicola enucleator* in grossen Flügen; in der Nähe der Stadt 60 *Ampelis garrula*.

Tavaszi vonulás 1911. — Fröhjahrszug 1911.

Mart. 25. <i>Corvus frugilegus</i> .	Apr. 13. <i>Turdus pilaris</i> .	Apr. 26. <i>Phylloscopus acredula</i> .
Apr. 1. <i>Alauda arborea</i> .	" 14. " <i>iliacus</i> .	" 27. <i>Cyanocitta stelleri</i> .
" 2. " <i>arvensis</i> .	" 15. <i>Numenius arcuatus</i> .	" 27. <i>Milvus migrans</i> .
" 3. <i>Fringilla coelebs</i> .	" 16. <i>Turdus musicus</i> .	" 28. <i>Ruticilla phoeniceura</i> .
" 4. <i>Sturnis vulgaris</i> .	" 16. <i>Gallinago gallinago</i> .	" 28. <i>Muscicapa atricapilla</i> .
" 4. <i>Cannabina linaria</i> .	" 17. <i>Anthus pratensis</i> .	" 29. <i>Cuculus canorus</i> .
" 6. <i>Larus ridibundus</i> .	" 18. <i>Grus grus</i> .	" 29. <i>Phylloscopus trochilus</i> .
" 7. <i>Emberiza schoeniælus</i> .	" 18. <i>Scelopar rusticola</i> .	" 30. <i>Jynx torquilla</i> .
" 11. <i>Turdus merula</i> .	" 25. <i>Anthus trivialis</i> .	
" 12. <i>Anser anser</i> .	" 25. <i>Archibuteo lagopus</i> .	

Mai. 1. <i>Hirundo rustica</i>	Mai. 13. <i>Oriolus oriolus</i>	Mai. 21. <i>Muscicapa grisola</i> .
.. 6. <i>Motacilla flava</i> .	.. 14. <i>Sylvia simpler.</i>	.. 24. <i>Pinicola erythrina</i> .
.. 8. <i>Luscinia philomela</i>	.. 15. <i>Hypolaïs hypolaïs.</i>	.. 24. <i>Acrocephalus dome-</i>
.. 13. <i>Sylvia atricapilla</i> .	.. 20. <i>Micropus apus.</i>	torum.

Madártani megfigyelések Sarajevóban és környékén. Megfigyelő MENESDORFER GUSZTÁV.

1910. évi megfigyelések.

Május 11. Trebevič hegyen 2 *Bonasa bonasia* és 2 *Caccabis saxatilis*; sok *Nucifraga caryocatactes*.

Jún. 23. Trebevič hegyen *Motacilla boarula* juv.

Júl. 7. Jahorinán 2 *Gypaëtus barbatus* ad. és egy juv. **11.** Bukovéken 2 *Caccabis saxatilis*, 1 *Falco feldegyi*, 2 *Bubo bubo*, 1 *Gyps fulvus*.

Aug. 24. *Micropus apus*, 20-as csapat vonul; *Hirundo rustica* gyülekezik.

Szept. 2. *Chelidonaria urbica* vonul; 20 darab *Micropus apus*. **11.** 40 *Hirundo rustica* → D. **17.** *Oriolus oriolus*; 200 *Sturnus vulgaris* → D. **19.** *Aquila chrysaëtus*. **24.** 200 *Chelidonaria urbica* és 100 *Hirundo rustica* → D. **27.** *Muscicapa grisola*.

Okt. 5. *Chelidonaria urbica*; *Hirundo rustica*; este átvonulnak *Ardea cinerea*, *Ardea purpurea* és *Nycticorax nycticorax*.

Decz. 20. *Motacilla alba* és *boarula*, 1 *Falco peregrinus*.

Ornithologische Beobachtungen in Sarajevo und Umgebung. Beobachter GUSTAV MENESDORFER.

Beobachtungen im Jahre 1910.

Mai 11. Auf dem Trebevičberge 2 *Bonasa bonasia* und 2 *Caccabis saxatilis*; viele *Nucifraga caryocatactes*.

Juni 23. Auf den Trebevičberge *Motacilla boarula* juv.

Juli 7. Auf der Jahorina 2 alte und ein junger *Gypaëtus barbatus*. **11.** in Bukovek 2 *Caccabis saxatilis*, 1 *Falco feldegyi*, 2 *Bubo bubo*, 1 *Gyps fulvus*.

Aug. 24. Ein Flug von 20 Stück *Micropus apus* zieht. *Hirundo rustica* sammeln sich.

Sept. 2. *Chelidonaria urbica* zieht, 20 *Micropus apus* **11.** 40 *Hirundo rustica* → S. **17.** *Oriolus oriolus*; 200 *Sturnus vulgaris* → S. **19.** *Aquila chrysaëtus*. **24.** 200 *Chelidonaria urbica* und 100 *Hirundo rustica* → S. **27.** *Muscicapa grisola*.

Okt. 5. *Chelidonaria urbica*; *Hirundo rustica*; abends ziehen *Ardea cinerea*, *Ardea purpurea* und *Nycticorax nycticorax*.

Decz. 20. *Motacilla alba* und *boarula*; 1 *Falco peregrinus*.

1911. évi megfigyelések. — Beobachtungen im Jahre 1911.

Jan. 1. *Motacilla alba*, *M. boarula*. **7.** 25 *Larus ridibundus*. **8.** *Anthus spipoletta*. 1 *Ardea cinerea*. **9.** *Colymbus fluviatilis*, *Aegithulus vagans*, 4 *Alcedo ispida*. **12.** 20 *Columba oenas*. **21.** *Turdus pilaris*. **22.** 1 *Larus ridibundus*, 1 *Pratincola rubicola*, 5 *Totanus totanus*.

Febr. 18. *Paroncella pugnax*, *Anas querquelula*, *Anthus spipoletta*, *Cinclus cinclus*, *Alcedo ispida*. **19.** *Cerchneis tinnunculus*, *Accipiter nisus*, *Larus canus*, *Anas crecca*, *Anas boschas*, *Gallinago gallinago*, 11 *Colymbus fluviatilis*, *Turdus musicus*. **23.** *Eritacus rubecula*. **26.** 30 *Turdus pilaris*.

Mart. 8. *Alauda arvensis*, *Sturnus vulgaris*. **10.** *Alauda arborea* **13.** 350 *Turdus*

pilaris, 15 *Turdus viscivorus*. **17.** *Tringa minuta*, *Ruticilla phoenicea*. **19.** 20 *Charadrius plumbeus*, 50 *Gallinago gallinago*, 1 *Anser anser*, 2 *Phylloscopus acredula*, *Sylvia sylvia*. **25.** 20 *Vanellus vanellus*, 4 *Numenius arcuatus*.

Apr. 11. *Saxicola oenanthe*, 70 *Pyrhrocorax pyrrocorax*. **17.** *Pratincola rubetra*, *Pratincola rubicola*, *Luscinia luscinia*. **20.** *Hirundo rustica*. **23.** *Oriolus oriolus*, *Cuculus canorus*.

Mai. 4. *Upupa epops*, *Turtur turtur*. **12.** *Lanius collurio*. **15.** *Ardea ralloides*, *Crex crex*, *Charadrius hiaticola*, *Gullinula chloropus*, *Columba palumbus*. **18.** *Jynx torquilla*. **21.** *Falco subbuteo*. **26.** *Chelidonaria urbica*. **29.** *Coturnix coturnix*.

Nemzetközi madárvédelem. A Magyar Királyi Ornithologiai Központ munkái, a nélkül, hogy erre törekedtünk volna, mégis propagandát csinálnak.

Hollandia. J. A. VAN VOLLENHOVEN mérnök úr (Nijmegenben) fáradságot nem ismerő agitálása folytán az állatvédő-egyesület kebelében külön madárvédelmi szakosztály alakult, a mely, példánkat követve, a raczionális irányban indult, a mi a józan gondolkodású holland nép jellemének is leginkább megfelel. VAN VOLLENHOVEN úr velünk már évek óta levelezésben állott, nem sajnálva a fáradságot, elment a berlini ötödik nemzetközi ornithologiai Kongresszusra, hogy intézetünk vezetőjét személyesen megismerje. Visszatérve hazájába, munkához látott. Erős a meggyőződésünk, hogy VAN VOLLENHOVEN úr titkársága korszakot jelent és melegen üdvözljük Hollandia derék férfait a munkában.

Franciaország. A szakkörök előtt ismert, hogy a raczionális, tehát nem szentimentális irányzatú és expressis verbis a mező- és erdőgazdaság javára szolgáló madárvédelmi mozgalom visszanyúlik 1868-ig.¹ felvetettét pedig a német mező- és erdőgazdák XXVI-ik közgyűlésén. Ez a mozgalom elvezetett az 1873. évi nemzetközi mezőgazdasági Kongresszushoz, a melyen Franciaországot BOITEL M. képviselte és a melyen előterjesztettek MARENZELLER jegyzékei; erre az a külön deklaráció következett, a mely egyrészt Olaszország, másrészt Magyarország és Ausztria (VISCONTI-VENOSTA és gróf ANDRÁSSY GYULA) között jött létre, de semmi gyakorlati következménye nem volt. Ezt követte a Bécsben megtartott első nemzetközi ornithologiai Kongresszus, a melynek egyezményei szintén gyakorlati következmény nélkül maradtak, a mi nem esoda, mert a nemzetköziség nagyon hézagos volt. Az ezt követő, Budapesten 1891-ben megtartott második nemzetközi ornithologiai Kongresszus — a mely nemzetközileg erősen látogatott volt — a madárvédelem

¹ Az egész mozgalom történeti fejlődését összefoglaltam a következő, magyar és angol nyelven megjelent művemben: „Az 1902. évi nemzetközi madárvédelmi egyezmény és Magyarország“. Budapest, 1907. — The international Convention etc. Budapest 1907.

Internationaler Vogelschutz. Ganz unbeabsichtigt machen die Arbeiten unserer Ornith. Zentrale doch Propaganda.

Holland. Durch rastlose und unermüdlige Anregungen des Herrn Ingenieurs J. A. VAN VOLLENHOVEN in Nijmegen kam im Schosse des Tierschutzvereines eine eigene Sektion für Vogelschutz zustande, welche unserem Beispiele folgend, die rationelle Richtung einschlug, was ja auch dem Charakter der nüchtern denkenden Holländer bestens entspricht. Herr VAN VOLLENHOVEN stand mit uns seit Jahren in brieflichem Verkehr, liess sich die Mühe nicht verdriessen, die Reise nach Berlin zum fünften internationalen Ornithologen-Kongress zu unternehmen, um die persönliche Bekanntschaft des Leiters unserer Zentrale zu machen. Heimgekehrt schritt er ans Werk. Wir sind fest überzeugt, dass das Sekretariat des Herrn VAN VOLLENHOVEN eine Epoche bedeutet und wir begrüessen herzlichst die wackeren Männer in Holland an der Arbeit.

Frankreich. Den Fachkreisen ist es bekannt, dass die Bewegung für Vogelschutz, u. zw. für die rationelle — also nicht sentimentale — Richtung, und, expressis verbis, zu Gunsten der Land- und Forstwirtschaft, bis auf das Jahr 1868 zurückgreift¹ und auf der XXVI. Generalversammlung der deutschen Land- und Forstwirte aufgeworfen wurde. Diese Bewegung führte zum internationalen landwirtschaftlichen Kongress vom Jahre 1873, wo Frankreich durch M. BOITEL vertreten war, wo die Listen MARENZELLERS vorgelegt wurden; dann folgte die separate Deklaration, welche zwischen Italien einerseits und Ungarn und Österreich andererseits (VISCONTI-VENOSTA und Graf JULIUS ANDRÁSSY) vereinbart wurde, jedoch keine praktischen Folgen hatte. Dann folgte der erste internat. Ornithologen-Kongress in Wien, dessen Vereinbarungen auch keine praktischen Folgen hatten: kein Wunder, da die Internationalität grosse Lücken aufwies. Hierauf kam der zweite internat. Ornithologen-Kongress in Budapest 1891, der international sehr stark beschickt war, die ganze Frage

¹ Die historische Darstellung der ganzen Bewegung habe ich im folgenden Werke ungarisch und englisch — zusammengefasst: „The international Convention for the Protection of Birds concluded in 1902 and Hungary“. Budapest, 1907.

egész kérdését kitünő referátumokban foglalta össze és érezhetően hatott arra, hogy a Párisba tervezett nemzetközi Konferencia, a melyet megelőzőtt a Hágában tartott tanácskozás, megtartassék. A nagy nemzetközi Konferencia 1895 június 25-én Párisban meg is tartott. Hivatalosan képviselve volt ezen 17 állam, és pedig a következők:

Németország	5
Magyarország	2
Ausztria	2
Belgium	2
Spanyolország	2
Franciaország	10
*Nagybritannia	3
Görögország	2
*Olaszország	1
Luxemburg	1
Monaco	1
*Hollandia	2
Portugallia	1
*Oroszország	1
Svédország	1
Norvégia	1
Svájcz	1 ¹

összesen 32 delegátussal, köztük kiváló szakemberekkel. Ez a tanácskozás vezetett azután a még napjainkban is érvényes, 1902 márczius 19-én Párisban kötött egyezményhez, a melyet azonban már csak 13 állam irt alá. Kedvezőtlen hatást gyakorolt az, hogy Nagybritannia, a melyet „SIR HERBERT EUSTACHE MAXWELL Bart. M. P., HOWARD-SAUNDERS, Member of the Zoological and Linnean-Society és FRANCIS DUNDAS HARFORD, Second Secretary of the British Embassy at Paris” képviseltek, *nem* csatlakozott az egyezményhez² és álláspontját *nem* idokolta meg. Ebből a vázlatból kitünik, hogy Franciaország vezetett, de a későbbiek folyamán *nem* vettünk észre semmi nemzet-

¹ A esillaggal megjelölt államok az egyezményt *nem* irták alá.

² Helyénvalónak tartom Angliának a párisi 1895 június 25-iki nemzetközi tanácskozáson részt vett képviselőit név szerint felsorolni (l. művemben a 102. oldalon), mert legújabbán azon van Anglia, hogy bizonyos madárfajok nemzetközi védelemben részesítenek. Az egyezmény alkalmat adott a jegyzék kiegészítésére. Angliának egyszerűen csatlakoznia kellene az egyezményhez és fel kellene használnia annak előnyeit.

des Vogelschutzes in ausgezeichneten Referaten zusammenfasste und fühlbaren Einfluss auf das Zusammentreten der für Paris bestimmten internationalen Konferenz, der noch eine Beratung in Haag voranging, ausübte. Die grosse internationale Konferenz fand am 25. Juni 1895 in Paris statt. Sie war amtlich beseliekt von 17 Staaten, u. zw.:

Deutschland	5
Ungarn	2
Österreich	2
Belgien	2
Spanien	2
Frankreich	10
*Grossbritannien	3
Griechenland	2
*Italien	1
Luxemburg	1
Monaco	1
*Holland	2
Portugal	1
*Russland	1
Schweden	1
Norwegen	1
Schweiz	1 ¹

mit 32 Delegierten, darunter ausgezeichnete Fachmänner. Diese Beratung führte dann zu der auch heute noch in Kraft bestehenden Konvention vom 19. März 1902 von Paris, welche aber nun mehr von 13 Staaten unterzeichnet wurde. Keinen günstigen Eindruck machte es, dass Grossbritannien, welches durch „SIR HERBERT EUSTACHE MAXWELL Bart. M. P., HOWARD-SAUNDERS, Member of the Zoological- and Linnean-Society und FRANCIS DUNDAS HARFORD, Second Secretary of the British Embassy at Paris” vertreten war, der Konvention *nicht* beiträt² und die Ursache seines Verhaltens nicht angab. Wir ersehen aus dieser Skizze, dass Frankreich den Vorrang hatte, doch bemerkten wir in der Folge keine

¹ Die mit einem Stern bezeichneten Staaten haben die Konvention *nicht* unterschrieben.

² Ich finde es für angemessen, die Vertreter Englands auf der internationalen Konferenz vom 25. Juni 1895 in Paris namentlich anzuführen (siehe auch mein Buch pag. 102), denn neustens ist England bestrebt, den internationalen Schutz gewisser Vögel zu erwirken. Die Konvention bot Gelegenheit die Listen zu ergänzen. England sollte einfach der Konvention beitreten und deren Vorteile benützen.

közi tevékenységet sem extenzíve, sem intenzíve. Nagy örömet szerzett nekünk Dr. KERRIG HENRY úr, midőn a Société Vinicole de la Gironde részére tőlünk néhány elhívót kért, a melyek népszerű kiadványainkban megjelentek; kérte pedig azon czélből, hogy a Franciaország némely vidékén rosszul álló madárvédelemről készülő népszerű művében felhasználja. Könyvét már meg is írta és ha ez tárgyi szempontból nem is kifogástalan, mégis hivatva van arra, hogy az ügyet szolgálja. A KERRIG úrral való összeköttetésünk alapján került kezünkbe az egyik szőlészeti lapnak: „La fenille vinicole de la Gironde; Bordeaux“ 1911 április 13-iki, (15-ik) száma, a melyből megtudtuk, hogy Deux-Sèvres département 32 iskolájában hatóságilag jóváhagyott alapszabályokkal bíró madárvédő-egyesületek vannak.

A kihágás dörgálás által büntetetik, a visszaesés a kizárást vonhatja maga után; a buzgó tagok ellenben dícséretben részesülnek, vagy nevük a „tableau d'honneur“-be vezetetik be. A tagok általában véve szívesen vetik alá magukat az alapszabályoknak és a vétségek mindinkább ritkulnak. Az eredményről egy tanító ezt írja: „A madarak és fészkek pusztítása mintegy varázslatszerűen megszűnt; a gyermekek nemcsak a madarakat kímélik, de más állattal sem bánnak rosszul“. Egy másik tanító kifejezi abbéli meggyőződését, hogy a hernyókat nagyrészen a madarak pusztították el. Többen azt írják, hogy az erdők és sövények most sokkal népesebbek a madaraktól.

A Marnemegyei nyilvános fiúiskolai madárvédő-egyesület alapszabályai így szólnak:

1. A tanulók a gazdaság érdekében társulatba tömörülnek, a melynek czélja a hasznos állatok védelme (beleértve az eddig üldözött lángbagolyt, kuvikot, bőregeret és sündisznót).

2. Tag lehet minden írni-olvasni tudó, hetedik életévét betöltött tanuló.

3. Az ügyeket egy bizottság vezeti, mely áll a tanítóból (elnök), alelnökből, titkárból és három ülnökből. Könyvet vezetnek, melybe minden tag érdeme fel van jegyezve.

4. Minden iskolában fali képen láthatók lesznek a hasznos és káros madarak.

internationale Tätigkeit, weder extensiv, noch intensiv. Eine grosse Freude bereitete es uns, als Herr Dr. HENRY KERRIG von der Société Vinicole de la Gironde von uns einige Klischees erbat, welche in unseren populären Ausgaben über Vogelschutz enthalten sind, da er die Absicht habe, ein populäres Werk über Vogelschutz, der in Frankreich in manchen Gegenden im Argen liegt, zu verfassen. Er schrieb auch das Büchlein und wenn dasselbe sachlich auch nicht ganz tadellos ist, so ist es doch geeignet der Sache zu dienen. Durch diese Verbindung kam uns auch das Organ für Weinbau: „La fenille vinicole de la Gironde, Bordeaux, April 13. 1911 Nr. 15“ in die Hände, woraus wir erfuhren, dass es im Departement Deux-Sèvres in 32 Schulen Vogelschutz-Vereine gibt, welche behördlich sanktioniert sind. Die Übertretung wird mit Rüge bestraft, der Rückfall kann Ausschliessung zur Folge haben. Die eifrigen Mitglieder werden belobt, oder ins „Tableau d'honneur“ eingetragen. Die Mitglieder unterwerfen sich den Statuten gerne und die Verstösse werden stets seltener. Über den Erfolg schreibt ein Lehrer: Die Vertilgung der Vögel und der Nester hörte wie auf einen Zauberschlag auf; die Kinder behandeln nicht nur die Vögel, sondern auch andere Tiere gut. Ein anderer schreibt, er sei überzeugt, dass die Raupen zum grossen Teil durch die Vögel vernichtet wurden. Mehrere schreiben, dass der Wald und die Hecken jetzt besser bevölkert sind.

Die Statuten der öffentlichen Knabenschule in Marni lauten:

1. Die Schüler bilden im Interesse der Wirtschaft eine Gesellschaft, deren Zweck der Schutz der nützlichen Tiere ist (einbezogen sind der gelbe Kauz, Nachtkauz, Fledermaus und der Igel, die bisher verfolgt wurden).

2. Mitglied kann jeder des Lesens und Schreibens kundige Schüler werden, der das 7. Lebensjahr erreicht hat.

3. Die Angelegenheit besorgt eine Kommission, die aus dem Lehrer (Präsident), einem Vizepräsidenten, einem Sekretär und drei Beisitzern besteht. Sie führen ein Buch über die Verdienste der Schüler.

4. In jeder Schule werden die nützlichen und schädlichen Vögel auf Wandtafeln dargestellt.

5. A tagok tartózkodnak a fészkek kirablásától, ha fészket találnak, arról jelentést tesznek az elnöknek.

6. A vétkes tagot az elnök megdorgálja; visszaesés esetében kizárható.

7. Ha a tanuló 13 éves korában az iskolát elhagyja, bizonyítványt kap arról, hogy a társulat tagja volt.

8. A kitüntetést érdemlők a párisi anyatársulattól elismerő okiratot, érmet, stb. kapnak.

9. Minden politikai vagy vallási vita tiltva van.

Az Irais-i egyesület alapszabályai:

1. Minden tag köteles tudni a Grammont-törvényt.

5. Szombaton a tanító felolvassa a beérkezett jelentéseket; a bűnösök a padból kilepnek és a pódium körül kört képeznek.

9. A kihágásokról vezetett jegyzék az iskolavezető tudomására hozatik.

Ez az érem egyik oldala. Sajnos, van azonban egy másik oldala is, az iskolán kívül! Ugyancsak a „Feuille vinicole de la Gironde“ írja 1911. évi augusztus 31-iki (35-ik) számában a következőket:

„*Kis madarak tömeges pusztítása.*“

Még mindig benne vagyunk a kátyúban. A Conseil Général kívánságára a prefektus jelt adott a hekatombára, mert megengedte a pacsirták és más kis vonuló madarak lelövését és elfogását.

Ez a törvény nyílt megsértése, most, a mikor a rovarok annyi kárt okoznak. Igaz, hogy az engedély csak a vadászat idejére szól, de ki tudja, nem fogja-e meghosszabbítani a prefektus azon túlra is.

Úrüggyül azt hozzák fel, hogy sok szegény család a fogásból él. Pacsirta elnevezés alatt azután más madarat is pusztítanak és mindezt néhány izgága választó kedvéért.

Reméljük, hogy a miniszter nem fog késni a rendesinálással.

Ehhez azt a megjegyzést fűzzük, hogy a sérelmes rendelet még mindig annak az elavult nézetnek következménye, hogy a madár (különösen az ehető) *res nullius*.

5. Die Mitglieder enthalten sich des Ausnehmens der Nester; finden sie ein Nest, so melden sie es dem Präsidenten.

6. Das schuldige Mitglied wird vom Präsidenten gerügt. Der Rückfall wird mit Ausschluss bestraft.

7. Tritt der Schüler ins 13. Lebensjahr und verlässt die Schule, erhält er ein Zeugnis, dass er Mitglied der Gesellschaft war.

8. Die verdienstvollen Mitglieder erhalten vom Mutterverein in Paris Belobung (ehrende Anerkennung, Medaille usw.).

9. Jeder politische oder religiöse Streit ist verpönt.

Die Statuten des Vereines von Irais:

1. Jedes Mitglied ist verpflichtet das Gesetz Grammont zu wissen.

5. Am Sonnabend liest der Lehrer die eingegangenen Meldungen vor, die strafbaren Schüler treten aus der Bank und bilden um das Podium einen Kreis.

9. Die Liste der Übertretungen wird dem Schulvorsteher vorgelegt.

Das ist der *Avers* der Sache. Leider hat dieselbe einen traurigen *Revers*, ausserhalb der Schule! Ebenfalls die „Feuille vinicole de la Gironde“ vom 31. August 1911, Nr. 35 schreibt wie folgt:

„*Massenvertilgung kleiner Vögel.*“

Wir stecken noch immer im Bösen. Auf Wunsch des Conseil Général gab der Präfekt das Zeichen zur Hekatombe, denn er hat verfügt, dass man die Lerchen und andere kleine Vögel schießen darf. Das ist jetzt, wo die Insekten so grossen Schaden verursachen, eine offenbare Verletzung des Gesetzes. Es ist wahr, dass die Erlaubnis bloss für die Jagdsaison gilt, man kann aber nicht wissen, ob der Präfekt nicht eine Verlängerung bewilligt.

Als Vorwand für die Erlaubnis wird vorgebracht, dass viele arme Familien vom Vogelfang leben. Unter dem Namen Lerche werden aber dann auch andere Vögel vernichtet und alles wegen einiger — lauter Wähler! Wir hoffen, der Minister wird nicht säumen, Ordnung zu schaffen.

Wir fügen hier die Bemerkung hinzu, dass dieser Rückfall noch immer Folge der alten Anschauung ist: der Vogel (besonders der essbare) sei *res nullius*.

Az „Institut International d'Agriculture de Rome“ és a madárvédelem. Nevezett intézet 1911 május havában tartott közgyűlése alkalmával a madárvédelemre vonatkozólag a következő határozatot fogadta el:

1. A közgyűlés tudomásul veszi, hogy 20 állam a törvényhozás útján hathatós védelem alá helyezte a hasznos madarakat s megelégedésére szolgál az a tény, hogy három államnál ez az intézkedés az „Institut International d'Agriculture“ 1909. évi közgyűlési határozatából kifolyólag jött létre.

2. Tekintettel arra, hogy mennyire fontos a gazdára nézve a madárvédelem, a közgyűlés elhatározza, hogy a hozzájárult államokkal közli az erről a kérdéstről összegyűjtött anyagot s egyúttal felszólítja őket a védelem kiegészítésére; azokban az államokban, a melyekben ebben az irányban még semmi sem történt, lépések teendők, hogy a madárvédelmet életbe léptessék s ily módon a hasznos madarak egyetemes hozzájárulással védelem alá helyeztessenek.

3. A közgyűlés szükségesnek tartja a kérdés menetének figyelemmel való kísérését s felszólítja az állandó bizottságot, hogy az ezen a téren elért eredményekről a legközelebbi közgyűlésen tájékoztatást nyújtson.

„Institut Ornithologique de France“. Az „Institut Ornithologique de France“ eszméjét propagálja MENEGAUX A. tanár a *Revue Française d'Ornithologique* III. 1911. évfolyamának 106—111. lapjain megjelent „La Protection rationnelle des oiseaux“ című közleményében, melyben tervét a következőkben körvonalozza:

„Az első lépés volna egy francia ornith. bizottság alakítása, melynek tagjai legalább félevenként üléseznének. Hatáskörébe tartoznának nemcsak a madarak, de a vadászat tárgyát alkotó vad is. Ez jelölne ki védelem alatt álló területeket és madártelepeket, hivatalos mintatelepeket, megcsinálná a vonuló madarakra vonatkozó szabályzatokat a vadászat szabályozását, az abszolút hasznos madarak jegyzékét és azokat, melyek időnként

Das „Institut International d'Agriculture de Rome“ und der Vogelschutz. Dieses Institut akzeptierte in der Generalversammlung im Mai 1911 bezüglich des Vogelschutzes folgenden Beschluss:

1. Die Generalversammlung nimmt es zur Kenntnis, dass 20 Staaten die nützlichen Vögel im Wege der Gesetzgebung unter wirksamen Schutz stellten und gereicht es derselben zur Befriedigung, dass bei drei Staaten diese Verordnungen dem Beschlusse der Generalversammlung des „Institut International d'Agriculture“ vom Jahre 1909 entsprungen sind.

2. Mit Rücksicht auf die grosse Wichtigkeit des Vogelschutzes für den Landwirt, beschliesst die Generalversammlung, den beigetretenen Staaten das über die Frage eingesammelte Materiale mitzuteilen und dieselben zur Ergänzung des Schutzes aufzufordern; in jenen Staaten, in welchen in dieser Richtung noch nichts geschehen ist, sind Schritte zu unternehmen, um den Vogelschutz ins Leben treten zu lassen, damit die nützlichen Vögel mit allgemeiner Solidarität unter Schutz gestellt werden.

3. Die Generalversammlung erachtet es als notwendig, die Frage weiter zu verfolgen und fordert die ständige Kommission auf, die nächste Generalversammlung über die einschlägigen Resultate zu orientieren.

„Institut Ornithologique de France“. Dem Projekte eines „Institut Ornithologique de France“ macht A. MENEGAUX Propaganda in seinem Artikel „La Protection rationnelle des oiseaux“ pag. 106—111 des Jahrganges III 1911 der *Revue Française d'Ornithologique*; für den Plan des Instituts wird hier folgender Entwurf gegeben:

„Der erste Schritt wäre die Bildung einer Ornithologischen Kommission für Frankreich, deren Mitglieder mindestens zweimal im Jahre eine Versammlung abzuhalten hätten. In den Wirkungskreis derselben gehörten nicht nur die Vögel, sondern auch das jagdbare Wild. Diese Kommission hätte die Schongebiete, die unter Schutz zu stellenden Vogelkolonien, sowie die amtlichen Musterstationen zu bestimmen, die Verordnungen bezüglich der Zugvögel herzustellen, die Jagd zu regeln.

károsak és meggátolná még a káros fajok végleges kipusztítását is.

De hogy ezek a rendszabályok hatásosakká váljanak, szükséges, hogy ezeket a nemzetközi ornith. bizottság az egész világban és minden országban keresztül vigye. Erre nézve évente egy gyűlést kellene tartani.

A francia bizottság alakítása egy ornith. és vadászati intézet létesítését vonná maga után, mely úgyszólván a gyakorlati iskola volna, a hol a madarat és a vadat tanulmányoznák, tudományos, gazdasági és kereskedelmi szempontból, valamint a fenntartás és szaporítás szempontjából is. A személyzet állana igazgatóból, preparátorokból, kerületi felügyelőkől, egy ornithologiai és egy vadászati felügyelőből.

A kutatást úgy tudományos, mint gyakorlati irányban kellene vezetni

A tudományos kutatás körébe tartoznék a táplálkozás, az anatómiai vizsgálat, az állatok psychológiája és pathológiája.

A gyakorlati kísérletezés felkarolná a madár- és vadvédelmet, azok szaporítását, népszerű iratok terjesztését, jutalmazást, elemi iskolákban való propagandát, nyilvános felolvasást, a vadőrök ornithologiai kiképzését, kertek és telepek létesítését, ünnepélyek rendezését (ilyen pl. a madarak és fák napja, mely Északamerikában és Magyarországon már 1906 óta meg van).

die Verzeichnisse der absolut nützlichen, sowie auch derjenigen Vögel zusammenzustellen, welche zeitweise schädlich werden können und schliesslich das Ausrotten der schädlichen Arten zu verhindern.

Damit jedoch diese Massregeln tatsächlich auch die gewünschte Wirkung erreichen, ist es notwendig, dass dieselben von der internationalen Ornithologischen Kommission auf der ganzen Welt in sämtlichen Staaten durchgeführt werden. Diesbezüglich müsste jährlich eine Versammlung abgehalten werden.

Die Bildung der französischen Kommission würde die Gründung eines ornithologischen und jagdlichen Instituts nach sich ziehen, welches sozusagen die praktische Schule wäre, wo Vogel und Wild vom wissenschaftlichen, ökonomischen, kommerziellen, sowie auch vom Standpunkte der Erhaltung und Vermehrung studiert würden. Das Personal würde aus einem Direktor, aus Präparatoren, aus Kreis-Inspektoren und aus einem ornithologischen und jagdlichen Oberinspektor bestehen.

Die Forschung müsste in wissenschaftlicher und praktischer Richtung geleitet werden.

Der wissenschaftlichen Forschung würde die Nahrungsfrage, die Anatomie, Psychologie und Pathologie der Tiere angehören.

Die praktischen Versuche hätten sich auf Schutz und Vermehrung von Vogel und Wild, Verbreitung volkstümlicher Schriften, Belohnungen, Propaganda in den Volksschulen, öffentliche Vorlesungen, ornithologische Bildung der Forstware, Anlegung von Gärten und Musterstationen, Arrangieren von Festen (z. B. Baum- und Vogeltag), welcher in Nordamerika und Ungarn schon seit 1906 existiert) zu beziehen.